

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка**

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

**Використання елементів арт-терапії в умовах
освітнього процесу закладів дошкільної освіти**

Навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», методистів,
вихователів закладів дошкільної освіти та батьків дітей
дошкільного віку.

Чернігів 2020 р.

Рецензенти:

Міненко А.О. – доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Олексієнко В.В. – директор дошкільного навчального закладу № 26 м. Чернігова.

Кошель А.П., Кульбако Н.П.

Використання елементів арт-терапії в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», методистів, вихователів закладів дошкільної освіти та батьків дітей дошкільного віку – Чернігів: ФОП Баликіна О.В., 2020 – 90 с.

Навчально-методичний посібник містить методичні рекомендації щодо використання арт-терапевтичних технологій на прикладі ізо-терапії в роботі з дітьми дошкільного віку. Підібрані техніки спрямовані на корекцію психоемоційного стану, зниження напруги та тривожності, подолання невпевненості у собі, усунення страхів та інше. Всі техніки можуть бути використані як в групових, так і в індивідуальних формах роботи.

Навчально-методичний посібник адресований студентам спеціальності «Дошкільна освіта», методистам, вихователям закладів дошкільної освіти та батькам дітей дошкільного віку.

© Кошель А.П., 2020 р.

© Кульбако Н.П., 2020 р.

ЗМІСТ

	стор.
Вступ.....	4
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АРТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	6
1.1. Історія виникнення арт-терапії.....	6
1.2. Поняття арт-терапії в освітньому процесі.....	9
1.3. Професійна креативність вихователів закладів дошкільної освіти та її структура в контексті творчої педагогічної діяльності.....	14
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АРТ-ТЕРАПІЇ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	25
2.1. Можливості і види арт-терапії у роботі з дітьми дошкільного віку.....	25
2.2. Ізотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку.....	30
2.3. Арт-терапевтичні вправи для дошкільників.....	49
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АРТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	55
3.1. Консультації для вихователів.....	55
3.2. Поради батькам дітей дошкільного віку.....	78
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

Вступ

Сучасний освітній процес, вимагає від закладів дошкільної освіти (далі ЗДО) нового підходу до своєї діяльності, новітніх форм, методів, технологій виховання, розвитку й навчання дітей дошкільного віку. Сьогодні зміст освіти ускладнюється, акцентується увага на розвитку творчих та інтелектуальних здібностей дітей, корекції емоційно-вольової та рухової сфер, на зміну традиційним приходять інтерактивні методи навчання й виховання, що передбачають активізацію пізнавального розвитку дитини.

Потреби сучасного світу в галузі педагогіки побудовані не на формування у дитини знань, умінь і навичок, а, перш за все, на розвиток дитини. У зв'язку з цим, арт-терапевтичні методи роботи особливо актуальні, суть роботи яких полягає не в навчанні малюванню, а в тому, що діти через різні техніки, використовуючи спеціально підібрані матеріали, отримують можливість виразити себе, виплеснути накопичені емоції, поділитися своїми переживаннями і, таким чином, поліпшити свій емоційний стан.

Як відомо, емоційні переживання – невід'ємна складова внутрішнього світу будь-якої людини. Оскільки кожна емоція має фізіологічну складову, а багато хвороб мають психосоматичний характер, робота з емоційним станом дитини спрямована на зміцнення його психологічного ресурсу соматичного здоров'я. Вона важлива для всіх дітей, але особливо для тих, у кого є порушення у розвитку, поведінці і здоров'я.

Використання арт-терапевтичних технологій особливо рекомендовано в роботі з дітьми дошкільного віку, які мають різні види нервово-психічних порушень, таких як, гіперактивність, затримка психічного розвитку, швидка

стомлюваність, імпульсивність, дратівливість, агресивність, страхи, погана концентрація уваги, та інше. Арт-терапія є одним з найбільш дієвих способів для корекції подібних станів і поліпшень самопочуття дитини, а також засобом розвитку його творчих і когнітивних здібностей.

Арт-терапія не має ні обмежень, ні протипоказань, будучи м'яким і безпечним методом при роботі з психоемоційним станом будь-якої дитини.

Все це спрямовує вихователів ЗДО на необхідність орієнтації в розмаїтті освітніх інновацій, методик їх правильного, доцільного та творчого використання. Адже у щоденній життєдіяльності дитини, коли вона проявляє всю ініціативу, самостійність, активність, використовує набутий досвід та взаємодіє з іншими людьми, відбувається становлення її, як особистості.

Останні десятиріччя арт-терапію в роботі з дошкільниками все більше використовують у своїй діяльності вихователі ЗДО. Однак використовують елементи арт-терапії частіше за все ситуативно і безсистемно. Тому виникає необхідність у систематизації арт-терапевтичних технік і розробці методичних рекомендацій щодо використання елементів арт-терапії в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти. У зв'язку з рамках діяльності студентського наукового гуртка «Інтеграція арт-терапевтичних технологій у ЗДО» нами було поставлено завдання розробити навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», директорів, методистів і вихователів ЗДО та батьків щодо використання елементів арт-терапії у роботі з дітьми дошкільного віку.

У навчально-методичному посібнику представлено матеріали теоретичного та практичного змісту, що охоплює широке коло питань та міцно пов'язані із використанням арт-терапевтичних технік у роботу з дітьми дошкільного віку.

РОЗДІЛ 1.

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АРТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Історія виникнення арт-терапії

Арт-терапія, як і багато інших терапевтичних методів, сягає своїм корінням далеко вглиб історії. Предмети стародавнього мистецтва, художні зображення виконували не лише декоративні функції, але і магічні. Художні образи були частиною ритуалів, спрямованих на захист древніх людей від небезпечних проявів навколишнього середовища, нападів диких тварин, від усього невідомого. Особливу роль в давніх культурах грали магічні маски, які грали роль захисту людей, носивши їх, від небезпечних впливів.

До середини двадцятого століття в науковому світі чітко обґрунтовувалося розуміння того, що художнє самовираження є символічним і відображає прихований, несвідомий зміст людської психіки. Одночасно з останнім все більшу силу набирала теза про те, що процес художньої творчості спонукає особистість до духовного зростання, позитивної внутрішньої трансформації, позбавлення від страхів і тривог. Обидві ці ідеї підготували ґрунт для виникнення арт-терапії. Основоположниками арт-терапії в США стали Маргарет Наумбург і Едіт Крамер. В 40-х роках М. Наумбурга стала використовувати арт-терапію як одну з форм психотерапії. Вона ґрунтувалася на теорії Фрейда, проте пішла на крок далі, ніж він. Пацієнти М. Наумбурга не тільки розповідали про свої сновидіння, а й зображували їх. Образи, які створювали пацієнти, М. Наумбург стала розцінювати як символічну мову.

У 50-х роках Е. Крамер припустила, що цілющі властивості художньої творчості пояснюються здатністю

творчої діяльності активізувати певні психологічні процеси. Е. Крамер виявила, що творчий акт створення художнього продукту пов'язаний зі зміною внутрішнього досвіду особистості і веде до сублимації, інтеграції та синтезу. Незважаючи на те, що художня експресія не веде безпосередньо до вирішення внутрішнього конфлікту, вона розкриває психологічний простір, де нові установки можуть бути реалізовані.

Важливий внесок у розвиток арт-терапії, як особливої наукової дисципліни, внесла Я. Квітковська, вперше використала арт-терапевтичні методи в сімейній психотерапії. Вона вважала, що сімейна арт-терапія допомагає ідентифікувати ролі, які виконують члени сім'ї, і їх статуси. Пізніше, в 60-х роках, Дж. Райн використовувала художню експресію як засіб досягнення самоусвідомлення і самоактуалізації (розкриття потенціалу особистості і досягнення почуття задоволеності своїм життям).

В Європі також відбувався розвиток арт-терапії. Англійський художник А. Хілл виявив цілющу дію художнього самовираження, перебуваючи в лікарні для хворих на туберкульоз в сорокових роках минулого століття. Він став розвивати ідею арт-терапії як метод лікування людей з фізичними та емоційними розладами. Він прийшов висновку, що заняття арт-терапією сприяють звільненню від монотонності перебування в лікарні та народжують почуття надії у людей, що зіткнулися з важкою хворобою.

Е. Адамсон, англійський арт-терапевт, працював в якості художника в клінічній художній студії. У 1946 році він надав своїм пацієнтам середовище, в якому вони могли вилікувати себе своїми власними силами. Адамсон був переконаний, що замість того, щоб аналізувати художні продукти пацієнтів, набагато важливіше залучити людей в художню діяльність, яка сама по собі є цілющою. Адамсон

зібрав колекцію малюнків, виконаних його душевнохворими пацієнтами (було зображено шістдесят тисяч предметів) : вона відома в Англії як Колекція Адамсона.

М. Хатун, художниця, запрошена у всесвітньо відому психіатричну клініку, засновану Менінгер (штат Канзас), допомагала своїм пацієнтам використовувати художню експресію в якості засобу звільнення від емоційних проблем і психічних травм. Вона ввела термін арт-синтез, для того щоб описати процес саморозкриття, в який були залучені багато з її пацієнтів відразу після занять в студії. Не будучи професійним психотерапевтом, М. Хатун розуміла, що заняття художньою творчістю дають можливість пацієнтам відчувати почуття катарсису і власними силами розкрити зміст художніх продуктів, які вони створили. Досвід роботи даної клініки вплинув на розвиток арт-терапії в США.

В Україні арт-терапія знаходиться в стадії становлення її проблеми досліджують багато вчених-теоретиків та практиків: О. Вознесенська, Н. Волкова, В. Газолишин, Н. Ещенко, Н. Полякова, Н. Простакова, А. Старовойтов, Т. Яценко та ін. Найбільший розвиток отримали такі її форми як арт-терапія з допомогою образотворчого мистецтва, танцювально-рухова терапія і казкотерапія як форма бібліотерапії. Ці форми арт-терапії активно обговорюються в науковій літературі, презентуються на різних конференціях і тренінгах. У 2003 році у Києві була створена Всеукраїнська громадська організація «Арт-терапевтична асоціація», яка успішно існує і до сьогодні, об'єднуючи арт-терапевтичні центри та їх працівників по всій Україні.

Отже, фахівці в області арт-терапії є частиною більш широкого професійного співтовариства креативних терапевтів, до яких відносяться музико-терапевти, поетичні терапевти і драма-терапевти. Кожна з професій має власні теоретичні підходи, навчання і практику.

1.2 Поняття арт-терапії

Останнім часом арт-терапія все ширше застосовується в умовах освітнього процесу ЗДО. Використання методів арт-терапії активно займає свою нішу у професійній діяльності вихователів дітей дошкільного віку. З кожним роком збільшується кількість державних і приватних установ, які запозичують позитивний зарубіжний досвід «лікування мистецтвом» та вводять до переліку методів роботи вихователів ЗДО арт-терапію. Вихователь сучасного ЗДО, який працює з дітьми дошкільного віку, має володіти методами та прийомами арт-терапії.

Навчальні та розвиваючі програми ЗДО приділяють особливу увагу впровадженню в освітньо-виховний процес таких технологій, які дають змогу проводити навчання та виховання дітей в цікавих різноманітних формах, забезпечують фізичне, соціально-емоційне, духовне, інтелектуальне благополуччя малюків дошкільного віку.

В умовах дитячого садка педагоги можуть впроваджувати різноманітні оздоровчі та профілактичні технології інноваційного характеру. Важливо при цьому враховувати індивідуальні особливості вихованців.

Практика показала ефективність технологій терапевтичного спрямування, а саме: арт-терапії, пісочної, музичної та ігрової терапії, казкотерапії, сміхотерапії, кольоротерапії тощо.

Терапія означає «лікування», але в умовах дитячого садка впровадження таких технологій передбачає профілактику різних захворювань, корекцію порушень розвитку та мовлення, поліпшення психоемоційного стану дошкільнят.

Арт-терапія в діяльності вихователя ЗДО може використовуватися в діагностичних цілях, тому що за допомогою творчого самовираження своїх внутрішніх проблем на папері, за допомогою виконаних з пластиліну

фігур і тощо, дитина доносить педагогу інформацію про існуючу проблему, яку не наважилася б озвучити за допомогою словесного контакту. Тому для одних дітей, нездатних розповісти про свої проблеми, арт-терапія часто є єдиним методом діалогу між нею і педагогом, тому що висловити свої емоції за допомогою творчості їм набагато простіше, ніж розповісти про них. Для інших дітей, спочатку вибудовують широкий емоційний паркан, який огорожує їх емоції і переживання від оточуючих, що не дозволяє вникнути в суть проблеми і, відповідно, знайти шляхи її вирішення, методи арт-терапії допомагають «зламати» даний паркан, перевести відносини між дитиною і вихователем в більш довірчу площину.

Арт-терапевтичні технології адекватні у використанні для розв'язання проблем комунікативної компетентності, розвитку внутрішньо-сімейної взаємодії, психічної і гендерної ідентичності членів сім'ї, підвищення самооцінки, активності, впевненості в поведінці. Основний акцент в арт-терапії сім'ї робиться на вивчення структурно-функціональних особливостей сім'ї – на проникності її зовнішніх (особистих) меж.

Для людини творчість – одна з можливостей проникнути в свій внутрішній світ і пізнати себе. Вона звертається до кращих аспектів нашої душі, до найсвітліших, багатших і щирих. Коли людина пише, малює, ліпить з глини або висловлює себе в інших видах мистецтва, це дозволяє їй розслабитися, розкритися і хоча б ненадовго опинитися в гармонії – гармонії з собою. Крім того, творчість є ефективним методом по лікуванню психіки, який сьогодні широко застосовується в практичній психології під назвою арт-терапія.

Термін арт-терапія утворений від англійських слів art – «мистецтво, майстерність» і therapy – «лікування, терапія» і дослівно розуміється як терапія мистецтвом. Акцент тут

робиться не на мистецтво взагалі, а на його візуальні різновиди: живопис, графіку, скульптуру, дизайн та інші форми творчості, в яких візуальний канал комунікації відіграє провідну роль. Все це – образотворча діяльність, і психологічні закономірності її розвитку єдині (Л. Виготський, Ю. Полуянов).

Звернемося до аналізу визначення поняття «арт-терапія». Арт-терапія (від англ. Art, мистецтво) – напрям у психотерапії та психологічній корекції, заснований на мистецтві і творчості. У вузькому сенсі слова, під арт-терапією зазвичай мається на увазі терапія образотворчим мистецтвом, що має на меті вплив на психоемоційний стан пацієнта.

На думку Є. Вознесенської, арт-терапія – це метод «зцілення» за допомогою творчого самовираження. Не терапія або лікування, а саме зцілення – досягнення цілісності.

За визначенням О. Титаренко арт-терапія – це способи та технології реабілітації осіб засобами мистецтва та художньої діяльності.

На наш погляд, дуже точно визначення арт-терапії дає кандидат психологічних наук І. Сусаніна : «Арт-терапія – це область, яка використовує невербальну мову мистецтва для розвитку особистості як засіб, що дає можливість контактувати з глибинними аспектами нашого духовного життя».

Арт-терапію називають «м'якою» через те, що ступінь впливу психотерапевта на особистість клієнта в цьому випадку мінімізована, а сам процес лікування більше схожий на заняття хобі. При цьому значення і користь такої терапії не варто недооцінювати.

Еволюція поняття «арт-терапія» відображає процеси відокремлення трьох самостійних напрямків: медичного, соціального, педагогічного. В її основі – застосування

художньої творчої діяльності в якості лікувального, відволікаючого, гармонізуючого фактора.

Мета арт-терапії в першу чергу полягає в тому, щоб допомогти людям навчитися виражати свої емоції, а ті роботи, які вони створюють у процесі, мають лише допоміжне значення і використовуються для розуміння переживань, результатом яких вони стали.

На думку К. Рудестама, завдання арт-терапії: дати соціально прийнятний вихід агресії та інших негативних почуттів, полегшити процес лікування (психотерапії) в якості допоміжного методу, отримати матеріал для психодіагностики, опрацювати пригнічені думки і почуття, встановити контакт з клієнтом, розвинути самоконтроль, сконцентрувати увагу на відчуттях і почуттях, розвинути творчі здібності і підвищити самооцінку.

Одними з ключових понять в арт-терапії є сублимація і трансформація. Сублимація – вираз несвідомих інстинктів і потягів (часом деструктивних) за допомогою трансформації їх в творіння мистецтва; мистецтво може одночасно «направити в інше русло» і виразити також почуття злості, болю, тривоги, страху.

У контексті освітніх реформ прикладне значення має застосування діагностично–корекційних прийомів і методів за допомогою арт–терапії, що є новітніми, та в той же час науково обґрунтованими, соціально виправданими та перспективними.

Арт-терапія – це сучасний напрям психотерапії. Його визначають, як «використання мистецтва, як терапевтичного фактору». В історії існує чимало прикладів відновлення життєвої наснаги завдяки мистецтву, як засобу, що психологічно підтримував людей у різноманітних складних життєвих ситуаціях.

К. Юнг вважав, що місія мистецтва полягає у подоланні самотності та відчуженості, досягненні людської

солідарності, якісному стрибку у процесі соціалізації, формуванні світосприймання, залученні до духовних людських цінностей.

Мистецтво – це той простір, де творчість, акт створення чогось нового є центром діяльності людини.

У творчості людина розкриває свій внутрішній світ, виявлення якого стає чинником до нових мотивацій і сенсів життя. За словами Л. Виготського «... мистецтво є найважливішим осередком всіх біологічних і соціальних процесів особистості в суспільстві». Мистецтво, як важливий фактор духовного розвитку особистості здійснює значний психотерапевтичний вплив на емоційну сферу дитини, при цьому виконуючи регуляторну та комунікативну функції. Творчість природно вплітається в життя дитини, є невід'ємною часткою її розвитку. У творчості дитини відображається те, що для неї важливо, що хвилює її найбільше.

Науковці відмічають, що у дітей, на відміну від дорослих, існує тісний взаємозв'язок тілесного і духовного. Дорослий постійно контролює свою поведінку, а дитина миттєво демонструє свої почуття. Тому в своїй творчості діти, не задумуючись, відображають те, що відчують, не намагаючись проаналізувати це з точки зору етики чи естетики. Зокрема діти з порушеннями мовлення, які не можуть у достатній мірі вербалізувати свої відчуття та емоції, дуже вдало здійснюють це у процесі образотворчої діяльності, що в даному випадку виступає й компенсаторним фоном для самореалізації, й засобом спілкування, й опорою у діагностично-корекційній діяльності.

Мову образотворчого мистецтва сміливо можна назвати мовою дітей. Ще К. Ушинський писав «... діти мислять образами, кольорами, звуками, відчуттями», тому необхідно спиратися на ці особливості дитячого мислення.

Робота фантазії проявляється у візуальних образах, а лише потім – у словах.

Л. Виготський вважав, що малювання є своєрідним оповіданням дитини про розвиток і формування окремих систем психіки. Отже, можна стверджувати, що образотворча діяльність є природним і безпечним для дошкільника видом діяльності. Науковець М. Кисельова також вказує на те, що малюнок так само як і гра, «...компенсує малі права дитини серед дорослих. Їй хочеться володіти собою та своїми речами, і малюнок, як і гра, дозволяє здійснити це. Дитина створює на папері свій особливий світ, який належить тільки їй».

Таким чином, образотворча діяльність дитини є важливим елементом її розвитку. Процес сприйняття мистецтва дітьми є складною психічною діяльністю, що поєднує в собі пізнавальні та емоційні моменти.

Дитяча творчість забезпечує їх сенсорний розвиток, здатність розрізняти кольори, форми, звуки, забезпечує розуміння засобів виразності різноманітних видів мистецтва.

1.3 Професійна креативність вихователів закладів дошкільної освіти та її структура в контексті творчої педагогічної діяльності

Дослідження креативності в рамках професійної діяльності має у своїй основі диференціальний підхід, який визначає, що цей феномен не є унітарною здатністю, а характеризується специфічністю щодо певного виду діяльності завдяки складу психічних детермінант. Підтвердженням думки про те, що креативність специфічна щодо видів діяльності є велика кількість її досліджень у контексті діяльності спеціалістів різних професій: економістів (Л. Мацепура), соціальних педагогів (Л. Петришин), менеджерів (О. Харцій), юристів (О. Баняс),

інженерів (Н. Рубан), психологів (Н. Макаренко), військових (Н. Черноусенко), спортсменів (Е. Басенко) тощо. Саме ж поняття «професійна креативність» зустрічаємо в працях Н. Гоцуляк, А. Фурмана, С. Шандрука.

А. Фурман та С. Шандрук визначають професійну креативність як невід'ємну складову професійної діяльності, що трактується як здатність трансформувати фахівцями засвоєний досвід навчально-професійної діяльності, у ході якого майбутній фахівець здатний відтворити й творчо реформувати продукт праці, стаючи активним суб'єктом.

Водночас, незважаючи на інтенсивні різнопланові дослідження, проблема формування креативності майбутніх вихователів ЗДО науковцями розглянута не була.

Погоджуючись із думкою Л. Горбаневої про те, що професійна креативність має своєрідну психологічну структуру, яка залежить від змісту професійної діяльності, вважаємо, що розкриття сутності та змісту поняття «професійна креативність вихователів ЗДО» неможливе без визначення особливостей творчої професійної діяльності вихователя. Зважаючи на це, ставимо перед собою завдання виявити названі особливості та визначити місце досліджуваного феномену у структурі творчої професійної діяльності вихователя ЗДО.

В основу аналізу особливостей творчої професійної діяльності вихователя ЗДО покладемо структуру педагогічної діяльності, яка включає мотиви, мету, предмет, засоби, продукт та результат. Розглянемо ці елементи детальніше.

У визначенні провідного мотиву творчої професійної діяльності вихователя ЗДО, погоджуємось з думкою Н. Кухарева та В. Решетька, які зазначають, що ним є незадоволеність особистості отриманим результатом у співвідношенні як з потенційними можливостями дітей, так і з власними можливостями та морально-психологічними

установками. Дисонанс між отримуваним результатом та можливостями людини спонукає її до творчості.

Кінцевою метою та результатом педагогічної творчої діяльності за твердженням О. Дубасенюк, Н. Кузьміної, С. Сисоєвої є позитивна динаміка формування творчої особистості дитини та підвищення рівня творчої педагогічної діяльності самого педагога, що виявляється як професійна й особистісна самореалізація на основі усвідомлення себе творчою індивідуальністю, як визначення індивідуальних шляхів професіонального зростання й побудови програми самовдосконалення. Продуктом педагогічної творчої діяльності, таким чином, виступає індивідуальний творчий досвід вихователя та дитини.

Ці твердження означають, що педагогічна творчість є творчістю як об'єктивною, так і суб'єктивною. Суб'єктивна творчість розуміється як свідомо активна діяльність людини, спрямована на перетворення самого себе. Це створення чогось нового у самому собі, доповнення новим свого власного досвіду. А отже, вихователь виступає одночасно і суб'єктом творення, і його об'єктом.

Мета творчої професійної діяльності вихователя ЗДО, на думку Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, С. Сисоєвої, реалізується шляхом розв'язання різноманітних педагогічних завдань. Вони, у свою чергу, утворюють цілісну систему, до якої належать:

- ситуативні (у залежності від непередбачуваної ситуації педагог комбінує, обирає, реконструює способи та форми впливу, змісту інформації);

- тактичні (вносить інноваційні зміни у методику викладання, у систему взаємодії (навіть якщо інноваційні вдосконалення не здійснені самим педагогом, але вони нові в діяльності конкретного вихователя);

- стратегічні (створює образ результату, відбір, комбінування, корекцію, реконструювання процесу, що

приводить до кінцевого результату (формування гармонійної особистості) завдання.

В основі кожного педагогічного завдання лежить педагогічна ситуація – неузгодженість або протиріччя між уявленнями вихователя про мету й оптимальне протікання педагогічної діяльності та реальними умовами його взаємодії із суб'єктами навчально-виховного процесу, що перешкоджають досягненню очікуваних результатів.

Ці протиріччя враховуються вихователем у виборі способів впливу для стимулювання розвитку особистості. Але, на думку І. Зязюна, ситуація не завжди переходить до розряду педагогічного завдання . Це відбувається у випадку, коли вихователь помічає ситуацію, яка виникла та ставить перед собою мету її розв'язати. Тільки в цьому разі виникають необхідні для завдання компоненти: вимога (мета), умови (відоме) та шукане (невідоме). Названий перехід відбувається шляхом усвідомлення та аналізу вихователем якостей і відносин суб'єктів виховання, виявленні можливих причин ситуації, місця виникнення, її учасників тощо. Уміння чутливо сприймати та правильно інтерпретувати педагогічну ситуацію, «бачити» в ній можливу проблему, обґрунтовано формулювати кожне завдання визначає успішність досягнення кінцевого результату творчої професійної діяльності.

Для розуміння сутності процесу творчого розв'язання професійних завдань вихователями ЗДО важливо визначити його етапи. В основу виокремлення етапів нами покладено дослідження Л. Князевої, яка вирізняє етапи творчого розв'язання професійних завдань, а також дослідження В. Чернобровкіна, який описує процесуальні ланки розв'язання проблемної педагогічної ситуації на діяльнісному (рефлексованому, керованому, усвідомленому) рівні активності педагога.

Отже, серед етапів творчого розв'язання професійних завдань вихователями ЗДО виділяємо:

1. Мотиваційний етап (характеризується сприйняттям ситуації як проблемної, виникненням потреби в аналізі педагогічної ситуації, творчому її розв'язанні, самовдосконаленні власних творчих здібностей);

2. Орієнтаційний етап (на основі усвідомлення та аналізу педагогічної ситуації формулюється професійне завдання, відбувається аналіз вихідних даних, прояснення умов завдання, їх причин, побудова гіпотези, оцінка власних сил щодо можливості його розв'язання, актуалізація знань та досвіду щодо поставленого завдання, усвідомлення необхідності знаходження нового шляху його розв'язання);

3. Виконавчий етап (відбувається операційно розгорнутий процес творчого розв'язання професійного завдання, який полягає у продукуванні творчих ідей щодо дій, спрямованих на приведення педагогічної ситуації у стан, що відповідає уявленням вихователя ЗДО про оптимальний перебіг процесу педагогічної діяльності);

4. Контрольно-оцінний етап (самоаналіз отриманого результату – творчого розв'язання професійного завдання). Творче розв'язання педагогічних завдань як проміжний результат творчої професійної діяльності вихователів ЗДО характеризується низкою критеріїв, які ми визначаємо на основі досліджень Н. Гузій, А. Маркової, С. Сисоєвої, І. Харламова та ін.

Провідним критерієм творчого розв'язання професійного завдання є нестандартність (Ф. Гоноболін, Н. Гузій, А. Маркова, С. Сисоєва, І. Харламов, Н. Яковлева), що включає такі показники як новизна та оригінальність. Новизна розуміється як продукування нових (таких, що не існували раніше у подібній формі, виходять за межі відомого в педагогічній науці та практиці) способів навчально-виховної діяльності та їх модернізація. При

цьому показником новизни може бути як об'єктивний, так і суб'єктивний зміст розв'язання завдання.

Аналіз досліджень В. Кан-Калика, Н. Кухарєва, В. Решетько, С. Сисєвої дозволив виділити такі основні типи розв'язання професійних завдань, залежно від суб'єктивності/об'єктивності новизни: педагогічну імпровізацію та інновацію.

Імпровізація полягає в ефективному застосуванні набутого досвіду в нових умовах, в удосконаленні, раціоналізації, модернізації відомого відповідно до нових завдань; в умінні бачити «поле варіантів» розв'язання однієї проблеми; в умінні трансформувати методичні рекомендації, теоретичні положення в конкретні педагогічні дії тощо. Інновація ж передбачає відкриття, виявлення раніше не пізнаних закономірностей теорій навчання і виховання, розробку високоефективних методик, що сприяє розв'язанню проблем сучасної освіти, прогнозуванню тенденцій її розвитку.

Критерій оригінальності розкриваємо через синонімічний ряд – своєрідність, природність, самостійність, індивідуальність, «справжність» (не підробка), автентичність. Тобто, у творчій професійній діяльності проявляється неповторна особистість вихователя, його життєвий та професійний досвід, реалізується прагнення до самореалізації. Оригінальність унеможливує копіювання чужого педагогічного творчого досвіду, визначає, що він завжди здобувається індивідуально.

Важливими критеріями творчого розв'язання педагогічних завдань є доцільність та ефективність (Н. Гузій, І. Дмитрик). Доцільність як відповідність діяльності вихователя освітнім завданням, висувається супротив прожекторства та псевдооригінальності.

Прожекторство розуміється як нереалістичність, нездійсненність. Воно виростає на ґрунті порушення

наукових закономірностей і принципів навчання та виховання. Псевдооригінальність виявляється у наявності прагнення бути несхожим у своїй роботі на інших як самоцілі, йому властиві штучність, навмисне ускладнення. Ефективність розуміється як оптимальні витрати ресурсів (фізичних, матеріальних, духовних, інтелектуальних) педагогів та дітей для досягнення максимальних результатів.

У визначенні предмета творчої професійної діяльності вихователів спираємось на дослідження С. Максименка та Т. Щербан. Учені, розглядаючи специфічні особливості професії педагога, зазначають, що її предметом є діяльність вихованців, яку він має організувати і регулювати відповідно до завдань навчання, виховання та розвитку, підпорядкованих, у свою чергу, загальній меті – формуванню духовного світу дитини. Саме в організації діяльності дітей реалізується творче розв'язання професійних завдань.

Особливістю предмета творчої професійної діяльності вихователів є велика різноманітність видів діяльності, що організовуються: ігрова, навчально-пізнавальна, трудова, художня, комунікативно-мовленнєва, рухова. Якісна організація названих видів діяльності, особливо з огляду на те, що вони здійснюються щодня, а також часто за ініціативою дитини, вимагає від вихователя вміння ефективно планувати, варіювати та коригувати власну діяльність.

Важливо зазначити, що окреслена різноманітність видів діяльності не вичерпує особливостей предмету творчої професійної діяльності вихователів ЗДО. Специфічними є умови, в яких вони організовуються. Розкриємо їх детальніше. Основна складність, яка, на думку З. Крижановської, постає перед педагогом ЗДО сьогодні – організація індивідуально-спрямованого, особистісно-

орієнтованого навчання та виховання в умовах роботи з великим колективом дітей. Кожна сучасна дитина потребує концентрації усіх зусиль педагога, і за умови, коли їх у навчальній групі 20–35 при нормі 15, здійснювати якісне навчання надзвичайно важко. І все ж, у багатьох працях педагогічного спрямування автори наголошують на важливості превалювання індивідуальних форм навчальної роботи та диференціації навчального змісту.

У даному контексті В. Кузьменко зазначає необхідність здійснення внутрішньо-групової індивідуалізації та внутрішньо-групової диференціації. Здійснення індивідуалізації в навчальному процесі ЗДО потребує постійної роботи педагогів у напрямку підвищення професійної майстерності та творчого підходу до виконання професійних обов'язків, оскільки підготовка до таких видів занять зростає як якісно, так і кількісно.

Специфічними є умови, у яких відбувається організація вихователем діяльності дітей: безперервність, систематичність, відкритість, публічність жорстка регламентованість у часі (вихователь не може чекати, поки його «осяє»), від нього зазвичай вимагається негайний аналіз і негайна дія, вплив багатьох важкопередбачуваних чинників, залежність від методичного, технічного оснащення освітньо-виховного процесу, регламентованість педагогічною наукою та вимогами суспільства, позитивним досвідом педагогічної культури.

Під час організації різноманітних видів діяльності вихователю необхідно враховувати особливості особистості дошкільника, для якої характерні специфічні вікові особливості: індивідуальність, активність, постійний розвиток, вибірковість до сприйняття педагогічного впливу.

Так, Г. Беленька зазначає, що дошкільне дитинство суттєво відрізняється від усіх наступних вікових періодів життя людини низкою характерних особливостей.

По-перше, відносно свободою: діяльність, якою займається дитина, здебільшого обирається за її бажанням, вона емоційно насичена, дає простір для уяви та творчості. Це означає, що реальний педагогічний вплив вихователя менш запланований та регламентований, що підвищує необхідність імпровізації.

По-друге, акселерацією інтелектуального розвитку сучасних дошкільників. Це явище дослідники пояснюють перебуванням дітей в інформаційно-насиченому просторі суспільства і характеризується широкою за обсягом емпіричною поінформованістю сучасних дошкільників у всіх сферах життя. У зв'язку з цим висувається важлива вимога до вихователів: вони мають виступати передусім не носіями енциклопедичної інформації для дітей, а партнерами з її обробки, трансформації та інтеріоризації дітьми. Педагог дошкільної освітньої установи виступає для дитини координатором, коментатором, опонентом і своєрідним фільтром усіх виховних впливів.

Наступною специфічною особливістю дошкільного віку є низький рівень довільності пізнавальних процесів, не сформованість вольових якостей, що компенсується за рахунок природної дитячої допитливості. Це означає, що в основі успішного навчання, а також підтримання дисципліни в групі лежить інтерес дітей. Організація цікавої діяльності, враховуючи безпосередність та низький самоконтроль дошкільників, у свою чергу потребує від педагога чималих творчих зусиль.

Центральним компонентом творчої професійної діяльності вихователів ЗДО є її суб'єкт – креативна особистість вихователя. За твердженням В. Загвязинського, вона виступає одночасно й «інструментом» творчості, її засобом. Креативну особистість вихователя визначаємо, спираючись на визначення О. Дубасенюк та В. Лісовської як носія внутрішніх передумов, що забезпечують творче

розв'язання педагогічних завдань або, зважаючи на розуміння креативності як внутрішньої передумови, потенційної готовності до продуктивно-перетворюючої праці, як носія професійної креативності.

Отже, в результаті аналізу специфіки творчої професійної діяльності вихователів ЗДО, визначаємо наступні положення:

1. Творча професійна діяльність вихователів ЗДО спричинюється внутрішньою мотивацією. Її результат має двосторонній характер (формування креативності вихованця та самого вихователя). Означені особливості, на нашу думку, підвищують значення самодетермінації, самоконтролю та самооцінки творчої професійної діяльності вихователем.

2. Мета творчої професійної діяльності вихователів ЗДО реалізується через систему стратегічних, тактичних та ситуативних педагогічних завдань. Їх розв'язання передбачає проходження низки етапів: мотиваційного, орієнтаційного, виконавчого, контрольного-оцінного. З огляду на це вважаємо, що для досягнення творчого результату професійної діяльності, вихователь повинен мати внутрішні передумови, а також уміння та навички для якісного здійснення кожного з названих етапів.

3. Критеріями оцінки творчого розв'язання педагогічних завдань, окрім нестандартності, виступають доцільність та ефективність. Це означає, що творча професійна діяльність вихователів ЗДО є регламентованою завданнями, принципами виховання та навчання, вимогами програми, передбачає володіння методичним інструментарієм, а отже зумовлюється сформованою педагогічною компетентністю.

4. Творче розв'язання педагогічних завдань реалізується шляхом залучення дитини дошкільного віку до різноманітних видів діяльності. Вважаємо, що це розширює

простір для творчого пошуку, збагачує операційний бік творчої професійної діяльності вихователів ЗДО.

5. Вікові особливості розвитку сучасної дитини дошкільного віку, а також організація індивідуально-спрямованого, особистісно-орієнтованого освітнього процесу викликають необхідність постійної імпровізації у професійній діяльності вихователя. Це зумовлює необхідність здатності педагога до систематичного, швидкого прийняття творчих рішень.

Із врахуванням означених особливостей творчої професійної діяльності вихователів ЗДО, а також на основі результатів теоретичного аналізу феномену креативності, нами запропоновано поняття «професійна креативність вихователів ЗДО», під яким розуміємо здатність до актуалізації творчих пізнавальних процесів, рефлексії, саморегуляції творчої діяльності, реалізації розумових дій та операцій у творчому розв'язанні педагогічних завдань і потребу у творчій самореалізації й емоційному задоволенні від творчої діяльності.

В основу визначення власного розуміння структури професійної креативності вихователів ЗДО покладено її розуміння як суб'єктивної передумови до творчої професійної діяльності.

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що професійна креативність майбутніх вихователів ЗДО є суб'єктивною передумовою та інтегрованою здатністю до майбутньої творчої професійної діяльності, яку трактуємо наступним чином: «здатність до актуалізації творчих пізнавальних процесів, рефлексії, саморегуляції творчої діяльності, реалізації розумових дій й операцій у творчому розв'язанні педагогічних завдань та потреби у творчій самореалізації й емоційному задоволенні від творчої діяльності».

РОЗДІЛ 2.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АРТ-ТЕРАПІЇ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Можливості і види арт-терапії у роботі з дітьми дошкільного віку.

Так як арт-терапія являє собою методику лікування або корекції за допомогою художньої творчості, то на сьогодні вона вважається одним із найбільш м'яких, але ефективних методів. У різних країнах існують різні моделі арт-терапії. Дуже важливо відзначити, що дана методика не має протипоказань і обмежень.

Знайшла вона також досить широке застосування в педагогіці, соціальній роботі і навіть бізнесі.

Якщо говорити про класичну арт-терапію, то вона включає в себе тільки візуальні види творчості, такі як: живопис, графіка, фотографія, малювання та ліплення. Але сучасна арт-терапія налічує значно більше видів методик.

В широкому розумінні вона містить в собі: образотерапію (ізотерапію) – терапевтичний вплив засобами образотворчого мистецтва, бібліотерапію – терапевтичний вплив читання, казко-терапію – терапевтичний вплив слухання та моделювання казок, музикотерапію – терапевтичний вплив музики, вокалотерапію – терапевтичний вплив співу, драматерапію – терапевтичний вплив драматизації та інсценування, танцювальну терапію, пісочну терапію, лялькотерапію тощо. Техніки арт-терапії застосовуються при досить широкому спектрі проблем. Це можуть бути психологічні травми, втрати, кризові стани, внутрішні й міжособистісні конфлікти, постстресові,

невротичні та психосоматичні розлади, вікові кризи, поведінкові проблеми тощо.

Арт-терапія застосовується як в індивідуальній так і в груповій роботі. Вона може служити доповненням до інших методів і напрямів освіти, виховання і систем оздоровлення. Арт-терапія розвиває творчі можливості. Під час занять дитина може відкрити в собі невідомі раніше таланти. Крім того, вона є хорошим засобом соціальної адаптації. Арт-терапія в основному використовує засоби невербального спілкування. Це дуже важливо для тих дітей, яким складно висловити свої думки в словах. Арт-терапевтичний напрямок в останні роки набув педагогічного спрямування. Відомо, що залучення дитини до світу прекрасного збагачує її, розкриває творчий потенціал.

Беручи до уваги все вищевказане, можна зробити висновок, що арт-терапія не має залишатись прерогативою роботи психотерапевтів, а має широко застосовуватись у діагностичній, навчальній та корекційній діяльності логопедів, дефектологів, вихователів, психологів, музичних та інших педагогічних працівників освітніх закладів. Арт-терапія, як психотерапевтичний напрямок має переваги поміж інших, тому що являє собою невербальну форму роботи. Це важливо для тих, хто має мовні вади, труднощі у вираженні почуттів, переживань. Саме образотворча діяльність є об'єднавчим засобом між дитиною і педагогом, що дуже важливо на корекційних заняттях. Психологічну корекцію можна починати вже з 3-х років.

Арт-терапевтична робота у ЗДО включає в себе:

- ✓ нетрадиційні напрямки з образотворчої діяльності направлені на корекцію мотиваційної сфери дитини, та передбачає психологічний супровід сюжетних ліній, створених дитиною;

✓ створення колажів із малюнків, фотографій, символів, природних матеріалів навчає дитину «спілкуватись» з навколишнім середовищем;

✓ нетрадиційні форми роботи з папером мають на меті психокорекцію моторної, когнітивної, мотиваційної сфери дитини;

✓ робота з тістом (тісто-пластика) передбачає корекцію рухових, пізнавальних та творчих можливостей дитини;

✓ малювання губкою, пальцями та долонями, використовуючи різну основу (папір, картон, тканина), підвищує потреби в активності та реалізації моторних та емоційних можливостей дитини;

✓ сенсорна інтеграція передбачає знайомство дитини з формою, розміром, площиною та частинами предметів, що сприяє психокорекції пізнавальних процесів, мотивації, а також підвищенню соціальної адаптації дитини.

Крім того, в роботі, необхідно дотримуватись основних правил арт-терапії:

✓ дитина має право обирати вид та зміст своєї творчої діяльності;

✓ дитина має працювати у своєму особистому темпі;

✓ враховуються індивідуальні особливості дитини;

✓ підбираються такі види діяльності, які окремим дитина спроможна виконати і отримати результат;

✓ робота дитини регламентується, що дає змогу підвищити зосередження уваги.

Такі правила дають змогу стимулювати пізнавальну активність дитини, організувати поведінку, підвищити самооцінку. Дитина починає глибше усвідомлювати свої потреби і мотиви, краще концентрувати та переключати увагу в процесі діяльності. Існують різні форми арт-терапії при роботі з дітьми. Проте найбільш розповсюдженими є дві: індивідуальна і групова.

Особливо необхідним арт-терапевтичний вплив є для тих дітей, які мають певні труднощі у вербалізації своїх переживань, наприклад через мовні порушення, малоконтактність, особливості поведінки тощо. На початку арт-терапевтичних занять дитині пояснюється, у чому буде полягати виконання завдання, що дитина може і чого не може робити. Як правило, підкреслюється, що ця робота не вимагає спеціальних художніх здібностей чи навичок, наголошується на вільному самовираженні за допомогою будь-яких матеріалів і засобів, що є в наявності.

На таких заняттях враховується схильність до індивідуального темпу діяльності. Далеко не всі діти здатні відразу включитися в образотворчу роботу. Іноді повинно пройти кілька занять, перш ніж дитина зможе побороти невпевненість і стереотипи звичайної поведінки.

Поступово, в міру того, як формуються психотерапевтичні відносини, у дитини виникає відчуття захищеності, комфорту, а атмосфера занять сприймається нею як особлива, відмінна від тієї, що завжди її оточує. Дитина починає працювати більш природно, з інтересом.

Зображувальна творчість розвиває чуттєво-рухову координацію, яка бере участь в узгодженні міжпівкулевої взаємодії, що потребує участі багатьох психічних функцій. У процесі малювання активізується і конкретно-образне мислення, яке в основному пов'язане з роботою правої півкулі, і абстрактно-логічне, за яке відповідає ліва півкуля. Оскільки воно прямо пов'язане з найважливішими функціями (зір, мовлення, мислення, рухова координація), малювання не просто сприяє розвитку кожної з цих функцій, а й зв'язує їх між собою. Для занять підходять усі види художніх матеріалів:

- ✓ папір, картон різних форматів і відтінків;
- ✓ фарби, олівці, фломастери, пастель, крейда ;

- ✓ пензлі різних розмірів, губки для зафарбовування, ножиці, нитки, клей, скоч;
- ✓ для створення колажів або об'ємних композицій використовуються газети, журнали, шпалери, паперові
- ✓ серветки, кольоровий папір, фольга, поштові картки, тканина, стрічки тощо;
- ✓ природні матеріали: кора, листя, насіння і плоди рослин, квіти, пир'я, гілки, мох, камінці;
- ✓ для ліплення – глина, пластилін, солоне тісто.

Терапевтичний вплив художньої творчості на дитину складається з багатьох факторів. Створення приємної і затишної атмосфери дає відчуття задоволення і підвищує самооцінку. Сам процес роботи вимагає від дитини відповідального мислення та дії. Активізується фантазія, розвивається терпіння і спокій. Дитина вчиться продуктивно використовувати, контролювати і керувати своїми моторними імпульсами; розвивається сприймання, моторика, мислення, концентрація. Творча робота підвищує мотивацію, гарантує визнання з боку оточуючих, формує самоствердження і самосвідомість. Перші переживання успіху розвивають у дитини впевненість у собі.

Застосування арт-терапії в корекційній освіті

Сутність арт-терапії у роботі з дошкільниками – залучення дитини до мистецтва. При цьому дитина навчається спілкуватись з навколишнім світом на рівні екосистеми, використовуючи образотворчі, рухові та звукові засоби. Основна увага при проведенні колекційної арт-терапевтичної роботи приділяється ставленню дитини до своєї діяльності, своїх малюнків, гри на музичних інструментах тощо. Головне завдання педагога спрямоване на розвиток мотивації дитини до діяльності, підбір прийомів арт-терапії для кращого формування мотиваційної сфери.

Арт-терапію, як методику корекції, доцільно використовувати в комплексі з навчально-виховною

роботою. Застосування саме цієї терапії підвищує пізнавальну активність дітей, сприяє сенсорному та руховому розвитку, концентрує увагу. Крім того, здійснюється більш ефективний вплив на формування емоційної сфери, краще розвиваються різні компенсаторні властивості. Педагогічна корекція за допомогою арт-терапії у дітей з мовленнєвими проблемами має свої особливості і визначає доцільність врахування загальних та індивідуальних напрямків і умов роботи, а саме: віку дитини, ступеня зрілості всіх функціональних систем, індивідуальних властивостей особистості.

Загальні умови проведення арт-терапії схожі на інші методики педагогічної корекції.

Педагогу необхідно:

- ✓ встановити з дитиною доброзичливий двобічний контакт;
- ✓ встановити напрямки і завдання корекційної роботи з арт-терапії;
- ✓ підібрати ті види арт-терапії, які конкретна дитина спроможна виконати і отримати результат;
- ✓ усвідомлювати і пам'ятати про можливі труднощі дитини в реалізації своїх можливостей;
- ✓ дати можливість дитині самостійно обирати завдання;
- ✓ регламентувати роботу дитини, що сприятиме підвищенню зосередження уваги.

Всі ці правила стимулюють пізнавальну активність дитини, організують її поведінку, підвищують самооцінку.

2.2 Ізотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку

Дитячий малюнок – це не просто малюнок. Дитина малює значимі для неї ситуації – те, що мало на неї сильний вплив і залишило слід у душі. Аналіз сюжету малюнків, дає

можливість зрозуміти, як дитина сприймає оточуючий світ, як ставиться до подій і явищ, які відбуваються навколо неї.

Головною особливістю проведення корекційних занять логопедом або вихователем є те, що крім корекційних завдань, перед ним стоять ще й навчальні та виховні завдання, безпосередньо пов'язані з темою кожного заняття. Впровадження на заняттях малювання, особливо в разі використання креативних методик, відкривають великі можливості не тільки для розвитку творчого мислення, уяви, фантазії, але й дають змогу виконувати важливі корекційні завдання:

- ✓ постійно вдосконалювати артикуляційну моторику, дрібну моторику пальців рук та загальну
- ✓ моторику;
- ✓ розвивати мовленнєве дихання;
- ✓ розвивати слухову й мовленнєву увагу та пам'ять засобами дидактичних казок, віршів та вправ;
- ✓ закріплювати вимову поставлених звуків;
- ✓ збагачувати словниковий запас;
- ✓ виховувати інтонаційну виразність мовлення;
- ✓ закріплювати правильне вживання сформованих граматичних категорій;
- ✓ спонукати дітей до самостійної мовленнєвої комунікації.

Дошкільний вік – найважливіший період життя дитини, коли формуються основні особистісні характеристики, світогляд, ставлення до себе і оточуючих. Дитина активно пізнає світ і відображає його в своїй природній діяльності – грі і малюнку. Найбільш яскраві можливості для самовираження дітей надає образотворча діяльність.

Дитяча художня творчість – світ яскравих, дивовижних образів. Вона нерідко вражає дорослих своєю безпосередністю, оригінальністю, фантазією. Дошкільнята

малюють багато, з бажанням та задоволенням. В процесі діяльності у дітей формується стійкий інтерес до малювання, розвиваються художні здібності. Малювання є одним з найбільш цікавих занять для дітей дошкільного віку, це найдоступніший вид діяльності для дитини. Ні читати, ні співати дитина ще не може, але вже із задоволенням вимальовує лінії на папері. Направляючи і підтримуючи дитину в цьому занятті можна домогтися багато чого. В процесі малювання удосконалюються спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. Основну думку можна висловити просто: малюючи, діти розвивають і тіло, і душу, і розум.

«Витоки здібностей і обдарування дітей на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть найтонші нитки – струмочки, які живлять джерело творчої думки. Іншими словами, чим більше майстерності у дитячій руці, тим розумніша дитина» – стверджував В. Сухомлинський. Ось чому такими важливими у дошкільному віці є заняття з образотворчої діяльності. Необхідно навчити дітей бачити прекрасне, розуміти і цінити твори мистецтва, красу і багатство рідної природи.

Сучасні дослідники (Е. Медведєва, Є. Левченко, Е. Смирнова) вказують на значну роль образотворчого мистецтва в формуванні психіки дитини, яка нормально розвивається, так і з обмеженими можливостями здоров'я. У ситуації, коли вербальні контакти між дітьми в групі утруднені, ізотерапія виступає в ролі засобу спілкування, сприяє згуртуванню і взаємодії дітей. Висловлюючи себе через малюнок, дитина дає вихід своїм почуттям, бажанням, мріям, перебудовує свої відносини в різних ситуаціях та безболісно зустрічається зі страшними, неприємними, травмуючими образами. Це особливо важливо під час корекційної роботи з невротичними та тривожними дітьми. Не можна не погодитися з Л. Лебедевою, яка вказує, що

ізотерапія створює позитивний емоційний настрій у групі, полегшує процес комунікації з однолітками, розвиває культуру дитини, зміцнює почуття внутрішнього контролю, сприяє творчому самовираженню, розвитку уяви, естетичного досвіду і соціалізації дитини.

Використання дитячого малюнка в корекційно-розвиваючій роботі з дошкільниками, що мають проблеми в мовленнєвому розвитку та емоційно-вольовій сфері (концентрація уваги, низька самооцінка, боязкість, сором'язливість) є виправданим і результативним. Саме в малюнку відображаються не тільки рівень розвитку графічних навичок та оволодіння технікою малювання, але й характеристики інтелектуального розвитку, особливості особистості і характеру, а також особливості міжособистісних відносин. Тому цінність ізотерапії полягає в тому, що техніки і прийоми можуть використовуватись в індивідуальній, підгруповій та груповій роботі з дошкільниками майже всіх вікових груп. Протягом навчального року на корекційних заняттях з дітьми доцільно проводити один раз на тиждень заняття із застосуванням ізотерапевтичних технік.

Ізотерапія – шлях пізнання себе

Способів малювання з дітьми є дуже багато. Часто дитина не може пояснити свою тривогу словами, а от за допомогою малюнка їй це зробити значно простіше. Такі малюнки часто рясніють безліччю колірних плям і переплетенням ліній, таким чином, дитина зображує свої тривоги і страхи. Кожен елемент малюнка асоціюється з тим почуттям, яке дитина відчуває в певній ситуації.

Малювання – це творчий процес, що дозволяє дитині відчути і зрозуміти самого себе, висловити вільно свої думки і почуття, звільнитися від конфліктів і сильних переживань, розвинути емпатію, бути самим собою, вільно висловлювати мрії і надії. Це не тільки відображення в

свідомості дітей оточуючої і соціальної дійсності, але і її моделювання, вираження відношення до неї. Деякі вчені схильні розглядати малювання як один із шляхів виконання програми вдосконалення організму.

Малювання розвиває чуттєво-рухову координацію, бо вимагає узгодженої участі багатьох психічних функцій. Таким чином воно виступає як спосіб осягнення своїх можливостей і навколишньої дійсності, як спосіб моделювання взаємовідносин та вираження різного роду емоцій, у тому числі і негативних.

«Художнє самовираження» так чи інакше, пов'язане із зміцненням психічного здоров'я дитини, тому і розглядається як значний психологічний і соціальний фактор. В даний час форми арт-терапевтичної роботи з дітьми різноманітні. В дошкільних закладах ця робота має профілактичний або розвиваючий характер, як, наприклад, у разі наявності у дитини легких емоційних і поведінкових розладів, або проблем психологічного порядку, і проводиться під час звичайних або корекційних занять.

Слід враховувати, що образотворчий матеріал і образ є для дитини засобом психологічного захисту, до якого він звертається у важливих для себе обставинах. При всьому різноманітті форм арт-терапевтичної роботи та значних відмінностях між окремими групами дітей, їм усім властиві деякі загальні особливості, які необхідно враховувати. Одна з цих особливостей полягає в тому, що діти у більшості випадків не можуть вербалізувати свої проблеми і переживання. Невербальна експресія, в тому числі, образотворча, для них більш природна. Тому їхні переживання, виражені за допомогою образотворчих засобів, легко доступні для сприйняття та аналізу.

Досвід роботи з дітьми дошкільного віку показує, що в дитячій творчості часто виникає суперечність між радісними, цікавими переживаннями, що викликані

сприйняттям навколишнього світу, й обмеженими можливостями художнього відображення цих почуттів. Для розвитку художніх здібностей педагог повинен пропонувати дітям поряд з традиційними нетрадиційні способи малювання, які дають можливість дітям максимально розкритися у малюнку. Звісно, не можна занадто захоплюватись нетрадиційним малюванням, бо звикаючи до легкого способу зображення, малюкам важко перейти до традиційних способів малювання.

Тому обов'язковим є навчити дітей правильно тримати пензель, набирати ним фарбу, зволожувати та мити його, малювати пензлем різні елементи (крапки, мазки, лінії), правильно зафарбовувати контурні зображення. Крім того, малювання фломастерами і олівцями є дуже важливим в плані підготовки руки до письма і розвитку дрібної моторики. Заняття з використанням традиційних і нетрадиційних технік потрібно чергувати. До того ж, доцільно навчати дітей графічного та схематичного малювання.

Перевагою нетрадиційних технік малювання є:

- ✓ простота виконання;
- ✓ швидкість виконання;
- ✓ оригінальність рішення;
- ✓ різноманітність художніх ефектів;
- ✓ розвиток творчої фантазії та уяви;
- ✓ очікувано гарний результат;
- ✓ отримання задоволення від результату.

Під час ознайомлення дітей з нетрадиційними техніками малювання, необхідно врахувати наступне:

- ✓ вікові можливості дітей;
- ✓ їх вивчення та використання спрощує процес малювання;

✓ їх складність дає можливість диференціації залежно від рівня розвитку дітей, вікових груп та індивідуальних вподобань;

✓ під час оволодіння ними у дошкільнят стимулюються пізнавальні інтереси, дослідницькі дії, відкриття нового, інтерес до образотворчої діяльності;

✓ оволодіння ними позитивно впливає на творчий розвиток особистості.

Крім того, нетрадиційне малювання дає дітям безліч позитивних емоцій, розкриває можливість використання добре знайомих предметів як художніх матеріалів, дивує своєю непередбачуваністю.

Незвичайні способи зображення дійсності по-справжньому захоплюють дітей і зникає поділ на вдалі і невдалі роботи. Малюнки всіх дітей своєрідні, цікаві, подитячому гарні. Навчаючись передавати свої почуття на папері, дитина краще починає розуміти почуття інших, вчиться долати боязкість, страх перед малюванням, перед тим, що нічого не вийде.

Так як усі малюки люблять казки і провідною формою роботи у дитячому садку є гра, то й ознайомлювати дошкільнят з нетрадиційними способами малювання доцільно за допомогою казки або у грі.

Для ізотерапії підходять всі види художніх матеріалів: фарби, олівці, крейда, пастель, папір різного, кольору та розміру, пензлі різних розмірів та жорсткості, грим, вугілля, солоне тісто, глина, сипучі продукти засушене листя тощо. Останнім часом особливо популярне малювання пальцями та долонями, губкою; малювання на склі, аплікації та інше.

Отже, зупинимось на деяких техніках ізотерапії докладніше.

Техніка «Акватуш»

Техніка проста, незвичайна і близька дитячим іграм з водою. За допомогою акватуші діти з дефіцитом уваги

набувають можливість отримати радість від поетапної діяльності з відсунутим результатом, а ті діти, які відчувають негативізм, отримують спонукальний мотив для включення в творчу діяльність.

Хід роботи: першим шаром на аркуш паперу великими мазками наноситься гуашевий малюнок. Після його підсихання другим шаром весь лист покривається чорною тушшю (остання сохне швидко, якщо її шар не занадто товстий). Потім малюнок опускається в воду. У воді гуаш майже змивається, а туш – лише частково. В результаті на чорному тлі залишається тонований малюнок з розмитими контурами.

Прагнення до задоволення від контакту з водою та брудом природним чином розкривається, коли дитина відчуває психологічну безпеку та розслабляється.

Техніка «Монотипія»

«Монотипія» (від «моно» – один та грец. «τύπος» – відбиток, відбиток, дотик, образ) – це малювання на гладкій спеціально призначеній поверхні, наприклад, склі, пластмасовій дошці, шматочках лінолеуму, плівці, товстому глянцевому папері з подальшим відтискуванням на звичайному папері, потім домальовування будь-якими матеріалами, надання об'єму, доповнення колажем, виготовлення рамки.

В роботі використовується чорнило, туш, акварельні фарби, розведена гуаш. При використанні скла його краї необхідно добре обробити з метою безпеки. Рекомендується використовувати оргскло.

Зображення, яке отримується, завжди відрізняється від того, що зображувалося на першій формі. Воно може бути менш чітким порівняно з оригіналом, більш розпливчастим, можуть стертися кордони між різними фарбами.

В процесі виконання роботи відбувається спонтанне самовираження, актуалізація почуттів і емоцій, зняття напруги, розвиток варіативності мислення, сприйняття, креативності.

Техніка «Малювання клубком»

Дана техніка може використовуватися для підвищення самооцінки дітей з симптомом «не вмію малювати», для розвитку креативності та діагностики.

В ході роботи дорослий повинен розмотати клубок ниток та показати дітям, як створити на підлозі або столі візерунки або картини. Потім клубок бере по черзі кожна дитина і, розмотуючи його, створює композицію, після чого проводиться обговорення.

Запитання для обговорення:

- ✓ Які букви ти тут бачиш;
- ✓ Які фігури ти тут бачиш;
- ✓ Чи можеш ти тут розібрати будь-які цифри;
- ✓ Яке блюдо тут намальовано;
- ✓ Що нагадують тобі ці лінії: людей, пейзажі, якісь події.

В індивідуальній роботі ця техніка може бути використана з агресивними дітьми, гіперактивними, замкнутими, тими дітьми, які легко відволікаються.

Техніка «Ниткографія»

Якщо нитку (30-50см) опустити у фарбу, потім викласти на аркуші на власний розсуд, залишивши поза листочком, лише кінчик, а потім накрити зверху іншим листом, і придавивши його рукою, витягнути нитку з простору між листами, то на обох сторонах аркуша, які примикали до пофарбованої нитки залишаться незвичайні відбитки.

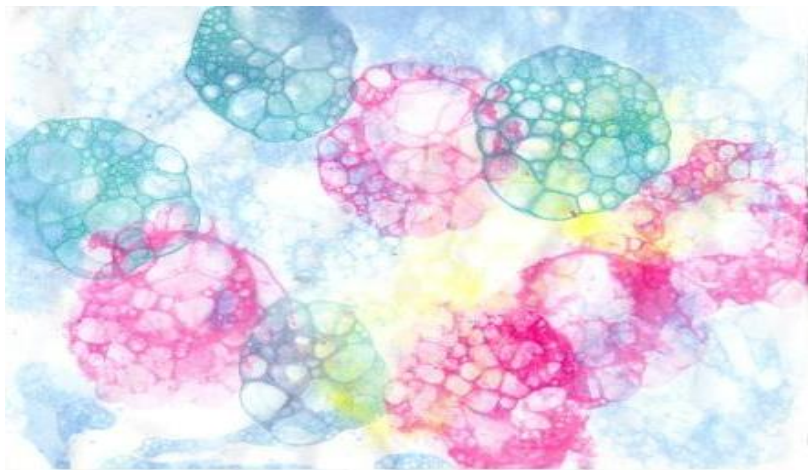

Техніка «Малювання мильними бульбашками»

Малювання мильними бульбашками дозволяє подолати почуття страху перед невдачею в даному виді творчості. Можна сказати, що нетрадиційна техніка малювання мильними бульбашками дозволяє, відійшовши від предметного зображення, висловити в малюнку почуття і емоції, дають дитині свободу і вселяють впевненість у своїх силах.

Дана техніка допомагає всебічно розвивати особистість дитини, навчить її висловлювати своє власне

«Я» через втілення своїх ідей і задумів при створенні незвичайних малюнків. Таким чином, використання нетрадиційної техніки малювання мильними бульбашками сприяє як розвитку пізнавальної діяльності та творчої активності, так і корекції психічних процесів і особистісної сфери дошкільника в цілому.

Техніка «Малювання по колу»

Дана техніка використовується при груповій роботі, сприяє згуртуванню групи, залучення до процесу навіть самих неактивних учасників, розвитку креативності, підвищення самооцінки.

Хід роботи: діти розсаджуються по колу, у кожного в руках олівець та підготовлений заздалегідь аркуш паперу. Розташований вертикально лист ділиться на 3 частини, потім 1 та 3 частини загортаються всередину, подібно конверту.

Далі діємо за інструкцією: «Зараз ми з вами разом створимо фантастичну істоту. Перша дитина малює голову, передає лист іншому учаснику, а той малює тіло, не дивлячись на голову. Потім лист віддається третій дитині,

яка малює ноги. Наступний розгортає лист, придумує ім'я істоті та невелику історію про неї».

Техніка «Парне малювання»

Спільне малювання вчить дітей співпраці, формує вміння діяти в конфлікті, поступатися або відстоювати свою точку зору, розвиток здатності конструктивної взаємодії. Сприяє розвитку навичок саморегуляції, довільної поведінки, уміння працювати за правилами.

Хід роботи: група ділиться на пари, кожній роздається по аркушу паперу, коробці фарб, олівців. Інші матеріали повинні лежати на окремому столі, щоб будь-яка дитина могла підійти і взяти те, що їй може знадобитися. Групі пропонується розділитися на пари. Двоє малюють на одному аркуші паперу якусь єдину композицію або образ. При цьому є дуже важлива умова: не можна заздалегідь домовлятися про те, що це буде за малюнок, можна розмовляти в процесі роботи.

Окрім фарб і олівців дозволяється доповнювати образ кольоровим папером, використовувати готові образи з

журналів, вирізаючи та приклеюючи їх на додаток до композиції.

Після того, як малюнки будуть готові, проводиться обговорення та виставка робіт. Можна вибрати саму гармонійну, найбільш незвичайну або саму конфліктну роботу і поставити запитання авторам (що їм

допомагало, як вони діяли, як домовлялися на невербальному рівні про те, що саме будуть малювати та інше). Так само обговорюється і негативний досвід взаємодії в процесі парного малювання.

Техніка «Малювання пальцями»

Малювання пальцями – це дозволена гра з брудом, в ході якої деструктивні імпульси і дії виражаються в соціально прийнятій формі. Дитина, непомітно для себе, може наважитися на дії, які зазвичай не робить, оскільки побоюється, не бажає або не вважає за можливе порушувати правила.

Сам процес малювання пальцями часто небайдужий дитині, і кожне наступне малювання не схоже на попереднє. Кожного разу відбувається по-новому: вибирається інший колір, співвідношення ліній, темп, ритм та інше. Тому результат маніпуляцій з фарбою може бути непередбачуваний: невідомо, яке зображення вийде в результаті. Але далеко не всі діти з власної ініціативи переходять на малювання пальцями. Деякі, спробувавши цей спосіб, повертаються назад до пензлика або губки, як до більш звичним засобам зображення. Деяким дітям складно приступити до малювання пальцями. Як правило, це діти з

жорсткими соціальними установками поведінки, орієнтовані на ранній когнітивний розвиток, а також ті, в яких батьки бачать «маленьких дорослих», від яких чекають зрілої поведінки, стриманості, розумності думок.

Саме для цих дітей «ігри з брудом» служать профілактикою та корекцією тривожності, соціальних страхів, пригніченості.

Техніка «Малювання по воді»

Аквамалювання (Ебру) – це технологія малювання по поверхні води. У Ебру використовуються тільки натуральні матеріали. Малюнок наноситься фарбами, які не розчиняються у воді, а залишаються на поверхні. Потім фарби змішуються між собою за допомогою пензлика (або спеціальної палички) і утворюють химерні і неповторні візерунки. Далі на малюнок накладають папір або тканину, обережно знімають і висушують. І малюнок готовий.

Діти сприймають сам процес малювання по воді як справжнє диво. Коли ж їх творіння друкується на папері, залишаючи при цьому воду кристально чистою, дитячий захват не піддається опису!

Аквамалювання допомагає не тільки розвитку дитячої фантазії та уяви, а й надає дивовижний заспокійливий ефект.

Техніка «Малювання на склі»

Вода здатна вбирати негативну енергію і позитивно впливати на психіку дитини. Ігри з водою заворожують кожную дитину і дають можливість емоційно розрядитися і отримати новий досвід.

Перед тим як запропонувати дитині скло, треба обов'язково обробити його кромку з метою дотримання техніки безпеки. На відміну від малювання на папері, скло дарує нові візуальні враження і тактильні відчуття. Дітей захоплює сам процес малювання: гуаш (саме її властивості краще підходять для малювання по склу) ковзає м'яко, її можна розмазувати і пензлем, і пальцями, так як вона не вбирається в матеріал поверхні і довго не висихає.

Краще малювати на склі великих розмірів, наприклад, 25х40см або 40х70см – на них є, де розвернутися. Прямо в процесі малювання скло можна промити мокрою губкою, нанести новий малюнок, знову змити. Так і роблять гіперактивні та тривожні діти. Часто трапляється, що хтось виливає на скло багато води, переганяє її з боку в бік, збирає губкою, змішує з фарбою та інше. Така манера характерна для дітей дошкільного віку, які мають проблеми афективно-особистісного плану. Простір активності дитини розширюється за рахунок витікання води за межі скла. До того ж консистенція води значно відрізняється від фарби. Менша щільність і плинність збільшують швидкість маніпуляцій, прибирають статику і конкретику зображень.

Техніка «Краплетерапія»

Заняття краплетерапією сприяють вираженню дитиною своїх проблем і переживань. Адже дуже часто маленька людина не може визначити словами, що вона зараз відчуває і, як наслідок, не може знайти вихід зі складної ситуації. Дитині набагато легше проявити себе, описати свою проблему будь-яким видом художньої творчості, ніж словами.

Краплетерапія – хороший спосіб самовираження і підняття самооцінки творчо обдарованих дітей: зрештою, хто з однокласників зможе похвалитися, що теж вмів малювати піпеткою?

Для занять краплетерапією необхідний такий набір «інструментів»:

стаканчики з кольоровою водичкою (у воді розведені акварельні фарби різних кольорів – жовтий, зелений, синій, червоний, коричневий, чорний і білий), звичайні скляні піпетки з гумовими наконечниками, дошка для ліплення із пластику білого кольору, губка з поролону (це «шапка-

невидимка» для видалення зайвих крапель), листи щільного паперу, серветки для рук.

Основний принцип роботи полягає в наступному: дитина набирає піпеткою кольорову воду і «малює» крапельками на пластиковій дошці або папері.

Завдання краще поступово ускладнювати, так дитина вчиться малювати з крапельок більш хитромудрі фігури. На занятті дитина активно експериментує з водою, папером, кольором, губкою.

Результатом роботи за методикою «Краплетерапія» є позитивна динаміка готовності дітей до школи. У дітей підвищується самооцінка, вони стають уважнішими, а їх рухи скоординованішими. Крім того, діти вчать бачити красу в кожній кольоровій краплині.

2.3 Арт-терапевтичні вправи для дошкільників

Арт-терапевтичні вправи «ШЛЯХ ДО МЕТИ»

«У мене не виходить,» – часто кажуть діти і відступають перед труднощами. Дійсно, багато дітей (та й дорослі) швидко здаються і сильно засмучуються, коли у них щось не виходить.

Як же виховати таку якість, як цілеспрямованість, волю до перемоги, віру в успіх?

Для початку можна просто поспівчувати: «Так, на початку дійсно буває дуже важко» або можна провести арт-терапевтичну вправу «Шлях до мети».

Завдання: намалюй (зліпи, побудуй) шлях до мети для свого героя з безліччю перешкод.

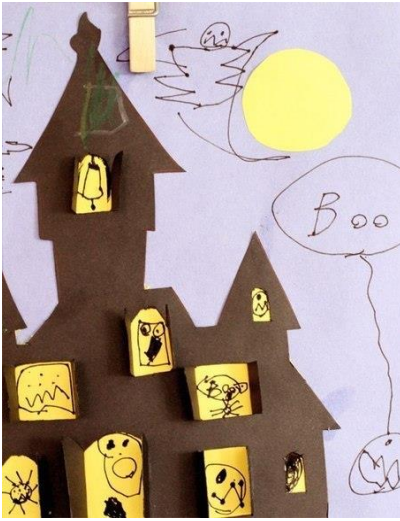
Героєм може бути сама дитина, інша людина або казковий персонаж. У героя обов'язково повинна бути мета – навіщо він долає всі ці труднощі (скарби, будинок, друг)? Шлях героя зазвичай пролягає через весь лист, і чим більше ви намалюєте перешкод – тим краще!

Коли малюнок закінчено, важливо обговорити кожен перешкоду: як саме герой зможе її подолати. Важливо, щоб герой сам долав їх (ліз, стрибав, плив, бився) і не користувався казковими способами начебто чарівної палички або шапки-невидимки.

Добре, якщо ви зможете придумати 2-3 способи подолання кожної перешкоди, дорослий може пропонувати свої варіанти. Але остаточне рішення залишається за дитиною. І, звичайно, добре б намалювати прямо на цьому малюнку, як герой долає всі перешкоди!

ГРА «ЗАМОК»

Прекрасна гра для відреагування емоцій, травматичних подій і просто як спосіб дізнатися про те чим живе дитина.

Виріжте замок (його можна зробити не обов'язково білим чи чорним – підійде будь-який колір). Виріжте окремо вікна та двері, які потім можна буде «відчинити». Можна, за бажанням приклеїти все на жовтий папір (потім вирізати по контуру замку) за для того,

щоб створити імітацію ввімкненого світла. Все матеріал готовий!

Тепер задаємо дитині будь-яку тему і складаємо розповідь. Таким чином можна працювати в найрізноманітнішій тематиці: розлучення батьків, дитячі ревності, адаптація до колективу (дитячий садок, школа), страхи і ще безліч тем.

«Безлюдний острів»

Арт-терапевтична вправа «Безлюдний острів», спрямована на створення впевненості у своїх силах і ситуації успіху у дитини. Крім того, дуже добре можна простежити характер взаємин дитини з соціумом, побачити як малеча сприймає світ! Вправу можна проводити як колективно так і індивідуально з психологом.

Для заняття потрібно аркуш формату А3. В центрі малюється круглий або овальний острів, а навколо нього діти малюють хвилі. Хвилі можуть бути величезні або маленькі, характер їх теж може бути різним: спокійні, штормові, з білими баранчиками.

Потім ведучий пропонує дітям створити на острові такі умови, при яких можна було б вижити. Дітям необхідно придумати і намалювати: житло, їжу та способи її добування, воду, захист від нападу і т.д. Також дітям необхідно намалювати географічну карту острова: гори, пляжі, джерела води (корисні копалини – діти дуже люблять малювати поклади золота), вулкани, ліси тощо.

Психолог може брати участь у процесі облаштування острова, ставлячи питання: «А якщо скінчиться їжа? А раптом піде дощ? А як ви будете будувати човен? »

Якщо на острові виявляться хижі тварини або агресивні аборигени, діти повинні продумати, як вони будуть захищати себе і свої припаси, чи будуть вони самі нападати або будуть готуватися і чекати нападу.

«Безлюдний острів» – це наочний приклад взаємин дітей у соціумі, під час заняття можливо простежити характер поведінки кожної дитини окремо (слухаючи її пропозиції) і колективу в цілому (бачачи кінцевий результат).

«Продовжи малюнок»

Загалом, це колективне заняття, але його можна адаптувати і провести індивідуально.

Необхідно взяти великий аркуш (А2, А3), олівці або фломастери.

Щоб зменшити тривогу і відповідальність дітей перед чистим аркушем, потрібно намалювати одну деталь ведучому (овал, коло).

Потрібно домовитися про чергу, хто за ким малює, щоб взяти участь змогли всі. Якщо діти сидять за одним столом, буде простіше, якщо малюнок передається по колу (за чи проти годинникової стрілки).

Також, може бути (але не обов'язково) задана тема малюнку: космос, дитячий майданчик, магазин і т.д.

Дитина малює один елемент і передає малюнок далі. Під час малювання тема може змінитися до невпізнання. Весь аркуш може бути зафарбований в різні кольори, людина стане монстром, а поверх планет будуть намальовані каракулі – це ракета лігала! Ведучий стежить за тим, щоб діти довго не затримували роботу у себе, внесок усіх в малюнок повинен бути приблизно рівним.

Під час заняття, коли діти вже включилися в роботу, початковий задум вже не має сенсу, кожен задоволений своїми досягненнями і коли не виходить гарний малюнок, відповідальність лежить на всіх, а не на комусь конкретно.

Заняття «Продовж малюнок» вчить працювати в команді. Воно зазвичай супроводжується сміхом і об'єднує дітей.

«Будиночки»

Це групове арт-терапевтичне заняття. Під час малювання яскраво проявляються особистісні особливості дітей і проблеми, пов'язані з налагодженням міжособистісних відносин.

Для заняття знадобиться ватман формату А1, кольорові олівці, фломастери і воскові крейди.

Ведучий говорить: «Багато тварин живуть у нірках, і ми зараз намалюємо кілька нірок. Вони бувають круглими, великими, маленькими. Кожна нірка має свій колір. А хто житиме в ваших нірках, ви придумаєте самі».

Кожна дитина малює від 2 до 7 норок (залежно від кількості дітей). На аркуші можуть з'явитися нірки не тільки у вигляді кіл або овалів, а у вигляді будиночків, горбків, прямокутних загородок, парканчиків і т.д.

Часто діти малюють поряд з нірками їх мешканців, які можуть бути реалістичними або вигаданими.

Після створення будиночків треба попросити дітей намалювати доріжки від однієї нірки до іншої. Діти, в першу чергу, з'єднують між собою свої нірки, а потім проводять доріжки до нірок тих дітей, кому вони симпатизують. Доріжки по всій довжині прикрашаються травичкою, деревами, квітами.

Діти беруть активну участь не тільки у створенні своїх малюнків, але й коментують чужі, відстоюють для себе місце на загальному листі, вимагають не перетинати свої доріжки або домовляються зробити загальні.

«Казка, яка ожила»

Дітям обов'язково має сподобатися ілюструвати улюблену казку. Причому чим більш різноманітніші будуть матеріали, тим краще!

Варто заздалегідь вирізати з чистого паперу частини всіх героїв, а також матеріали для будиночків, дерев, різноманітних предметів, які передбачені в казці. Можна додати природний матеріал, наприклад, «солома» – прутики від віника (чистого), зубочистки з відрізаними гострими кінцями – «паркан»...

Потім надаємо всі матеріали дитині і допомагаємо розмалювати героїв та приклеїти все на аркуш.

За отриманим плакатом можна розповідати казку в класичному варіанті або придумувати щоразу нове і фантазувати з дитиною різноманітні ситуації розвитку подій.

Дана гра спрямована на розвиток уяви, творчого мислення, комунікативних навичок, вміння висловлювати власну думку.

Якщо такий метод застосовувати до терапевтичних казок, які направлені на вирішення різноманітних психологічних проблем, то ефективність їх збільшується в рази.

Оскільки дитина через власний досвід переносить переживання всіх героїв і, що найголовніше, має можливість змінювати сюжет казки.

РОЗДІЛ 3.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО
ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АРТ-ТЕРАПІЇ В
РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Консультації для вихователів

**Казкотерапія як інструмент розвитку
особистості дитини та її здібностей**

Казкотерапія носить не тільки психотерапевтичний ефект, але також є інструментом розвитку особистості дитини та її здібностей. Тобто, окрім того, що казкотерапія дає змогу дитині подолати власні страхи, тривожність тощо, вона ще позитивно впливає на здатність дитини фантазувати, сприяє розвитку творчого мислення та уяви, розкриває внутрішній світ дитини.

До уваги педагогів, пропоную деякі варіанти використання методу казкотерапії у роботі з дітьми, що сприятимуть розвитку дитячої особистості.

Розвиваємо мислення дітей казкою

Казка від загадки

Загадка, як елемент малого фольклору цікава всім, але особливо дошкільникам: у ній в завуальованій формі, часто римованій, підноситься предмет або явище. І це вже само по собі цікаво. Розуміти метафори, гіперболи, порівняння, епітети – це означає бути чуйним в рідній мові. Але якщо ми пропонуємо загадку для переходу до письменництва, то створюємо можливість використовувати загадку в нових казкових обставинах, що само по собі є фундаментом для розвиваючого навчання.

Для розвитку мислення дітей пропонується спочатку попрацювати із загадкою: її варто виразно прочитати, звернути увагу на всі мовні засоби, в разі скрути – відгадати загадку разом, а потім пропонується так званий місток-перекладинку від загадки на початок казки:

Загадки:

Чим вата нижча, тим дощик ближчий. (Хмари)

Чекали, звали, а здався – всі геть повтікали. (Дощ)

Іноді лагідний, часом лютує. Часто на вікнах його впізнаєм.

Сильним він стане – квіти малює, слабшає – сльози течуть ручаєм. (Мороз)

Росте вона зимою донизу головою. Тоненькою, прозорою, біло-голубою. (Бурулька)

Завдання. Спробуйте скласти початок казки до відгаданої загадки. Як ускладнення, можна запропонувати скласти повністю власну казку за відгаданою загадкою.

Початок казки.

1) Вата спускалася все нижче і нижче, а дощу так і не було. І ось...

2) Ще вдень краплинки співали свою веселу пісеньку, падаючи з дахів на землю, але надвечір до них завітав у гості мороз. І ось...

Експерименти в казках

Для того, щоб активізувати мислення дітей і з'ясувати кому вони співпереживали у тому чи іншому епізоді, можна використовувати картки-символи, наприклад кольорові кружечки: червоний кружечок – радію; синій – мені шкода; жовтий – хочу допомогти; зелений – справедливо; коричневий – несправедливо.

На початку з'ясовуємо з допомогою кружків-символів, як сприймають діти вчинки героїв казки. Потім можна запропонувати придумати інший спосіб розвитку подій у казці (змінити у казці початок, середину чи кінцівку), щоб

замінити ті кружечки-символи, які вони вибрали на протилежні.

Розвиваємо уяву, фантазію дітей казкою

Від крапок до казок

Не випадково французький математик Пані відзначав, що ми надто багато в дошкільному періоді працюємо з конкретним матеріалом, рахуємо м'ячики, зайчиків, складаємо розповіді по конкретних, реалістичних картинках. Тим самим, вважає він, ми затримуємо розвиток абстрактного мислення і творчої уяви. Пані наполегливо радив працювати просто з крапками.

У випадку з казками це може виглядати так. Дітям пропонуємо намальовані безліч крапок. А тепер разом з дітьми сполучаємо крапки так, щоб вийшли малюнки кумедних тварин, розповідь про яких можна з'єднати в одній казці.

Казки від «живих» крапель і плям

Запропонуйте дитині зробити плями (чорні і різнокольорові). Навіть трирічна дитина може, дивлячись на них, бачити образи, предмети або їх окремі деталі.

«На що схожа твоя пляма?», «Кого або що вона тобі нагадує?» - ці питання дуже корисні, оскільки розвивають мислення, уяву. Після цього, не змушуючи дитину, а показуючи, перейти до наступного етапу – обведення або домальовування плям. В результаті вийде цілий сюжет.

«Живі» краплі виходять дуже просто: крапніть на папір фарбу або чорнило і швидко нахиліть її в різні боки – негайно ж з'явиться якийсь образ.

І сюжети в результаті кляксографії, і образи від «живих» крапель допомагають дітям разом з вихователем та самостійно вигадувати казки.

Казки за кольоровими кружечками

Кожна дитина по черзі опускає руку до скриньки й витягує звідти кольоровий кружечок. Його колір викликає в

уяві дитини певний образ, асоціацію з якимось казковим героєм. Наприклад: білий кружечок може нагадати зайчика, сніжинку, зиму тощо. Жовтий – лисицю, курча. За допомогою згаданих героїв діти складають свої казки.

Казки до чарівних малюнків

Немає необхідності пояснювати, що чарівний малюнок допоможе дитині вигадати чарівну казку. Тому особливі вимоги висуваються до підбору таких малюнків. Вони мають бути дійсно чарівні, а значить необхідно, аби це були чоботи-сороходи, або скатертину-самобранку, або чарівна лампа Аладіна, або чарівна паличка. Зупинимось на чарівній паличці та чоботах-сороходах. Покажемо їх дітям і запитавмо: «Кому і коли вона буде особливо потрібна?» Діти можуть відповісти по-різному, а вихователь підводить приблизно до такого сюжету: «Одного дня дівчинка пішла в ліс і заблукала. Вона не знала що робити, як знайти дорогу додому? Раптом перед нею з'явилась добра фея, в якій була чарівна паличка. Вона змахнула чарівною паличкою і з'явилися чоботи-сороходи. Дівчинка їх взяла і в мить вони перенесли її з лісу додому».

Тренінг для вчителів

«Світяться іншим – не згори сам»

Професійна діяльність педагога визнана однією з найбільш стресогенних сучасних професій. Негативні психологічні стани педагогів знижують ефективність виховання та навчання дітей, підвищують конфліктність у стосунках із вихованцями, батьками, колегами, руйнують психічне здоров'я. Збереження психологічного і фізичного благополуччя педагога – необхідна умова підвищення якості освітнього процесу загалом, а також підвищення якості життя кожного педпрацівника зокрема.

Мета: зняти психологічну втому; активізувати мотиваційний компоненту щоденній роботі та потребу в

професійному вдосконаленні; виокремити симптоми емоційного виснаження і методи його подолання; формувати навички саморегуляції свого емоційного стану; підвищувати професійну компетентність і самооцінку педагогічних працівників.

Ведучий.

«Здоровому все здорово» – говориться в одному народному прислів'ї. В іншому стверджується: «Без здоров'я та сили і світ немилий». Споконвіку правила хорошого тону зобов'язували запитувати про здоров'я рідних, близьких, знайомих, зичити здоров'я з нагоди різних свят і урочистостей. Ми так звикли до цього слова, що навіть не задумуємось, який то великий дар – наше здоров'я, без нього людина не може бути щасливою.

Професія педагога відноситься до розряду стресогенних, це вимагає більших резервів самовладання й навичок саморегуляції. Недостатній рівень психологічної культури та навичок саморегуляції роблять педагога в стресових ситуаціях жертвою. Страждають діти, потрапляючи у невротичне середовище перебування, педагог теж розплачується за все соматичними й нервово-психічними хворобами.

Вправа «Характерні симптоми»

Мета: виокремлення характерних симптомів емоційного виснаження.

Здоров'я – це стан повного фізичного і духовного благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних вад. Щохвилини завдяки впливу зовнішніх і внутрішніх чинників людина може почуватися по-різному. Емоції безпосередньо пов'язані зі здоров'ям. Емоційне виснаження – один із захисних механізмів, викликаних психічною втомою, коли людина змушена тривалий час виконувати одну й ту саму роботу, постійно надавати підтримку й допомогу.

Пропоную розділитися на чотири групи за порами року (зима, весна, літо, осінь).

Завдання кожній підгрупі: описати симптоми, характерні для емоційного виснаження.

Представник від групи зачитує і прикріплює до дошки аркуші.

Ведучий зачитує і прикріплює свої твердження.

Для синдрому емоційного виснаження характерні:

- невдоволення собою, небажання працювати;
- посилення соматичних хвороб;
- безсоння або поганий сон;
- нехтування своїми обов'язками;
- потреба у стимуляторах (кава, алкоголь, тютюн);
- зниження апетиту або переїдання;
- негативна самооцінка;
- цинізм, песимізм;
- неможливість зосередитися;
- неможливість закінчити роботу вчасно;
- швидкий темп мовлення;
- відсутність задоволення від роботи;
- відсутність нових ідей;
- втома;
- зниження ентузіазму;
- невпевненість і дратівливість;
- формальне виконання обов'язків;
- дистанціювання від учнів, втрата здатності співчувати;
- прагнення до усамітнення;
- почуття провини.

Найбільше емоційне виснаження загрожує тим педагогам, які не можуть власне «Я» відділити від «Ти», тобто чужі проблеми сприймають як свої. У небезпеці можуть бути й ті хто не вміє спілкуватися, висловлювати почуття, емоції.

Не лише емоційні стреси зумовлюють емоційне виснаження. Нудьга також може ста його причиною.

Вправа «Портрет педагога»

Мета: зняти психологічне напруження.

На ватмані малюють портрет педагога, кожен – одну частину тіла або деталь одягу. Під портретом у двох колонках усі записують по одному фактору, що допомагає і що перешкоджає роботі педпрацівника.

Підбиття підсумків на основі узагальнення матеріалу.

Творче завдання-ескіз «Ні – негативу!», «Так – позитиву!».

Інструкція.

Шановні колеги! Пропоную поділитися на дві групи. Одній групі слід придумати ескіз «Ні – негативу!» і намалювати загальний малюнок, на якому зображені чинники, що сприяють погіршенню психологічного здоров'я педагогів (ці зображення після презентації перекреслюються червоним маркером). Інша група створює ескіз «Так – позитиву!», на якому зображені позитивні чинники гарного настрою та здоров'я. Педагоги презентують свої роботи.

Вправа «Ситуації».

За допомогою різних картинок кожен знаходить собі пару. Пара отримує завдання розіграти певну ситуацію.

1. Вихователь-методист – вихователь.

Вихователь-методист нав'язує вам виконання завдань, які не входять до ваших обов'язків. Ваші дії?

2. Мама – вихователь.

Отримавши слова до свята, мама не задоволена, що дитині дали не головну роль. Ваші дії?

3. Помічник вихователя – вихователь.

Під час заняття ваш помічник вихователя кудись поділася без попередження. Ваші дії, коли вона повернеться?

Обговорення:

- Чи важко було виконувати свою роль?
- Як ви в ній почувалися?
- Що було робити найважче?
- Який висновок ви зробили для себе?

Вправа «Без маски»

Кажуть: «Життя – театр, а всі ми в ньому актори». Актори завжди носять маски. Усе залежить від обставин – яку маску і в який час одягнути, але іноді так хочеться скинути її і відкрити свою душу. Я пропоную це зробити, на мить зняти звичні маски і відверто закінчити фрази, написані на картках.

Учасники тренінгу по черзі беруть картки, де написано початок фрази, який мають закінчити

Єдине, що я хотів би змінити в собі, це...	Я ніколи не забуду день, коли...
Що мені найбільше подобається в собі, то це...	Особливо мене дратує, що я...,

Вправа «Від емоційного виснаження береже...».

Мета: виокремити прийоми боротьби з емоційним виснаженням.

Об'єднаймося в чотири групи за геометричними фігурами (трикутник, коло, ромб, прямокутник).

Кожна група пише прийоми, методи запобігання емоційному виснаженню і по черзі представляє їх.

Ведучий представляє свої прийоми.

Від емоційного виснаження береже:

- емоційна підтримка родини, друзів;
- позитивне мислення, доброзичливість;
- віра;
- міцне здоров'я;
- адекватне почуття відповідальності;

- улюблені заняття, спорт, прогулянки;
- спілкування з природою;
- масаж, ванна, ароматерапія;
- навички планування часу;
- уміння казати «ні»;
- релаксаційні методи.

Вправа з піском на зняття стресу.

Символічно намалювати свої переживання. Потім долонною витерти малюнок. При цьому думати, що з цим малюнком зникають усі проблеми.

Вправа «Чарівний глечик»

Інструкція.

Колеги! Пропоную вам дістати по одному папірцю з чарівного глечика (вази, мішечка), який підкаже, що на вас чекає сьогодні або що вам потрібно зробити найближчим часом. Бажано таких папірців виготовити для себе якнайбільше і діставати їх по одному щоранку. Ці побажання чарівно впливають на настрій, підбадьорюють, надають впевненості.

- Тобі сьогодні особливо пощастить!
- Життя готує тобі приємний сюрприз!
- Усе складається для тебе найкращим чином!
- Сьогодні твій день, щастя тобі!
- Сьогодні Фортуна з тобою разом!
- Пам’ятай: ти народилася, щоб бути щасливою!
- Сьогодні очікуй прибутку!

Крім цього, у контексті нашого навчально-методичного посібника представимо без змін досвід вихователя вищої кваліфікаційної категорії МБДОУ «Дитячий садок «Теремок» – Т. В. Глазкової.

Консультації для вихователів «Використання методів арт-терапії в роботі з дітьми дошкільного віку»

Не секрет, що саме дошкільне дитинство – один з найважливіших етапів у житті дитини. У цей період дитина активно пізнає навколишній світ. А в ЗДО дитина отримує перший досвід взаємодії з іншими людьми, намагається знайти своє місце серед них, вчиться жити у злагоді з самим собою та оточуючими і отримує перші елементарні знання. Завдання фахівців дошкільної освіти полягає в тому, щоб і досвід, і навички, і знання дитина отримувала в комфортних для нього психологічних умовах і в тій мірі, яка йому необхідна.

У дітей із мовними патологіями виявляється складне поєднання порушення мови та емоційної сфери. Виражається це в бідності емоційних проявів, такі діти відчувають труднощі з визначенням і співвіднесенням емоційних станів. У зв'язку з цим у дітей часто спостерігаються труднощі в спілкуванні з однолітками, багато з них гіперактивні або навпаки затиснуті. Діти, які погано розмовляють потребують постійної емоційної підтримки з боку дорослих, яка необхідна їм для подолання емоційних бар'єрів спілкування.

Психіка дитини дуже вразлива й потребує дбайливого до себе ставлення, адже малюк тільки починає пізнавати самого себе і світ навколо. І на своєму шляху діти часто стикаються з серйозними труднощами: у сім'ї, в дитячому садку, в школі, у спілкуванні і наодинці з самими собою. Дорослі дуже хочуть їм допомогти, але часто не знають як: переконання і моралі не допомагають, а сам малюк не може толком нічого пояснити. У таких випадках може допомогти арт-терапія.

Арт-терапія (лат. *ars* – мистецтво, грец. *therapeia* – лікування) являє собою методику лікування і розвитку за допомогою художньої творчості.

Крім усього іншого, арт-терапія - прекрасний спосіб безболісно для інших виразити свої емоції і почуття.

Дитячий арт-терапія – це простий і ефективний спосіб психологічної допомоги, що базується на творчості та грі. Іншими словами, це – лікування творчістю.

Основна мета арт-терапії полягає в гармонізації розвитку особистості через розвиток здатності самовираження і самопізнання. Арт-терапія ненав'язливо зцілює психіку, знайомить з навколишнім світом, що дозволяє побачити світ навколо себе прекрасним і гостинним.

Арт-терапія пропонує дитині висловити свої емоції, почуття за допомогою ліплення, малювання, конструювання з природних матеріалів. Переживаючи образи, людина знаходить свою цілісність, неповторність і індивідуальність.

Арт-терапія – це найбільш м'який метод роботи, контакту з важкими проблемами. Дитина може не говорити, або не може визнати свої проблеми своїми, але при цьому ліпити, рухатися і виражати себе через рухи тілом. Також заняття арт-терапією можуть знімати психічне напруження. У занятті мистецтвом дуже важливо, щоб дитина відчувала свій успіх в цій справі. Якщо він бачить, що має успіх у виявленні і відображенні своїх емоцій, створенні унікальних виробів, малюнків, до нього приходить успіх у спілкуванні, а взаємодія зі світом стає більш конструктивним. Успіх у творчості в його психіці несвідомо переноситься і на звичайне життя.

Арт-терапія дозволяє зробити цей процес радісним, цікавим, успішним, індивідуальним для кожного.

Арт-терапія заснована на спонтанному самовираженні і певною мірою ігнорує естетичні критерії в оцінці його

результатів і професіоналізму автора. І для того і для іншого більш важливий сам процес творчості, а не результат.

Показання для проведення дитячої арт-терапії:

- упертість;
- агресія;
- страхи; тики, заїкуватість, нав'язливості тощо;
- часта зміна настрою;
- затримки мовного та психічного розвитку;
- кризові ситуації;
- труднощі в школі, спілкування з однолітками і/або дорослими;
- збудливості або апатичності;
- зміна місця проживання;
- підготовки до ЗДО / школи та період адаптації;
- втрати батьківського контролю над дитиною, непослуху.
- сором'язливості і невпевненості в собі;
- агресивність;
- гіперактивність;
- труднощі в школі і т. д.

Який вплив надає арт-терапія, в чому полягають її унікальні особливості?

- ✓ Створює позитивний емоційний настрій.
- ✓ Дозволяє звернутися до тих реальних проблем або фантазіям, які з якихось причин важко обговорювати вербально.
- ✓ Дає можливість на символічному рівні експериментувати з різними почуттями, досліджувати і виражати їх у соціально прийнятній формі. Робота над малюнками, картинками, скульптурами – безпечний спосіб розрядки руйнівних і руйнівних тенденцій дозволяє опрацювати думки і емоції, які людина звик придушувати.

✓ Сприяє творчому самовираженню, розвитку уяви, естетичного досвіду, практичних навичок образотворчої діяльності, художніх здібностей в цілому.

✓ Підвищує адаптаційні здібності дитини до повсякденного життя. Знижує стомлення, негативні емоційні стани та їх прояви, пов'язані з навчанням.

✓ Ефективна корекції різних відхилень і порушень особистісного розвитку. Спирається на здоровий потенціал особистості, внутрішні механізми саморегуляції і зцілення.

Основні принципи занять арт-терапией:

1. Бажання дитини – основна умова заняття. Творчість без бажання неможливо, і, звичайно, неможливий довірчий діалог з дитиною.

2. Заохочення та подяку дитині.

3. Педагог має бути готовий до того, що при діалозі під час заняття на загальні питання про собі або малюнку дитина іноді відповідає «Не знаю», і пропонує йому варіанти відповідей.

4. Важливою умовою успішної роботи є безпосередня участь самого педагога в тій роботі, яку він пропонує. Педагог разом з дитиною говорить про свій настрій (на початку і в кінці заняття), малює, ліпить, міркує про тих або інших творах, словом, виконує всі завдання, які дає і дитині. Тільки тоді у дитини формується довіра до педагога і до тієї незвичайної діяльності, яка йому пропонується.

5. Потрібно використовувати яскравий, гарний, добротний матеріал, з якими йде робота на занятті. Фарби, олівці, пластилін, папір мають акуратний вигляд, адже дитина відчуває до себе ставлення і через матеріал, з яким йому пропонують працювати. Для тих хлопців, які включаються в роботу з небажанням, яскраві красиві канцелярське приладдя та інше обладнання можуть стати привабливим моментом.

6. На багатьох заняттях педагог розповідає про те чи інше явище. Його монолог найбільше корисний, якщо він містить елементи гіпнотичного оповіді, тобто в якійсь мірі мова педагога повинна вводити в легкий транс за допомогою повторення слів, речень, використання епітетів, метафор, зміни голосу. Це допомагає створити атмосферу незвичайності, таємничості відбувається і допомагає здійснитися диву спонтанного саморозкриття дитини.

7. Головне – отримувати задоволення від самого процесу малювання, коли навіть каракулі, мазки і штрихи відіграють роль зцілення!

Завдання занять:

1. Розвиток творчих і комунікативних здібностей.
2. Стимулювання творчого самовираження, розкриття свого «Я».
3. Розширення уявлень про самих себе, розвиток інтересу до самого себе.
4. Розвиток впевненості в собі, підвищення самооцінки.
5. Згуртування дитячого колективу.
6. Зняття напруги, гармонізація емоційного стану.

Умови добору технік і прийомів створення зображень.

Рисункові сесії з дошкільниками і молодшими школярами не повинні обмежуватися звичайним набором образотворчих засобів (папір, пензлі, фарби) і традиційними способами їх використання. Дитина більш охоче включається в процес, відмінний від того, до чого він звик. Перелічимо умови добору технік і прийомів створення зображень, від яких залежить успішність арт-терапевтичного процесу з дітьми.

Умова 1. Техніки і прийоми повинні підбиратися за принципом простоти і ефектності.

Дитина не повинна відчувати труднощі при створенні зображення з допомогою пропонованої техніки. Будь-які зусилля у ході роботи повинні бути цікаві, оригінальні, приємні дитині.

Умова 2. Цікавими і привабливими повинні бути і процес створення зображення, і результат.

Обидві складові в рівній мірі цінні для дитини, і це відповідає природі дитячого малювання, є його особливістю. Зображувальна техніка не суперечить потребам і можливостям дитячого віку, якщо володіє зазначеною межею. Створювати зображення в даній техніці буде для дитини також природно, як малювати.

Умова 3. Образотворчі техніки і способи повинні бути нетрадиційними.

По-перше, нові зображувальні способи мотивують діяльність, спрямовують і утримують увагу. По-друге, має значення отримання дитиною незвичайного досвіду. Раз незвичайний досвід, то при його придбанні знижується контроль свідомості, слабшають механізми захисту. У такому зображенні присутня більше свободи самовираження, а значить, неусвідомленої інформації. Маленькі діти з задоволенням включаються до створення зображень незвичайним способом, наприклад, за допомогою сухого листа або гілок.

Арсенал способів створення зображень широкий: акватушь, малювання сипучими продуктами або засушеними листям, малювання пальцями і долонями, пульверизатором тощо. Трохи фантазії, і на піску, приклеєному до паперу, розквітнуть квіти, у повітря злетить феєрверк з дрібних папірців, плями перетворяться в метеликів, плями фарби – в небачених тварин. Хлопці відчують свій успіх, адже вони зможуть перемогти злих чудовиськ, спалити свої страхи, помирити іграшки.

У роботі з дошкільниками можливо використовувати наступні арт-терапевтичні техніки:

Марання

У буквальному розумінні «бруднити» – значить «бруднити, грязнить». Найбільш насиченими по втіленню і емоційно яскравими є гуашеві або акварельні зображення. Фарби ініціюють спонтанність, допомагають більш відкрито виявляти різноманітні емоції, досліджувати власні переживання. Їх можна втілити в привабливу для дітей форму: вони можуть замазувати фарбою вхід в печеру; бризками, плямами, різноманітними лініями створювати міста, явища природи, казкових істот; зафарбовувати кольоровими крейдами власний силует, намальований на підлозі.

Діти не малюють в тому розумінні, до якого вони звикли за роки навчання. У мараний немає категорій «правильно-неправильно», «добре-погано», немає еталонів. Відсутність критеріїв оцінки марання виключає і саму оцінку. Хоча є діти, які не можуть обійтися без оцінок, зовнішніх або внутрішніх, а тому висувають для себе та інших власні критерії. Наприклад, привабливість колірної гами або акуратність. У цих випадках нав'язування оцінки усувається дорослим, в результаті йдуть напруга, невизначеність, страх, сумніви.

Нестандартність процесу призводить дітей до власним маленьким відкриттям. Як ми вже відзначали, часто в ході марання діти відмовляються від пензликів, губок і починають малювати пальцями і долонями. Новизна марання, незвичайність, і в той же час, природність, спорідненість дитячої природі сприяють тому, що дитина «забуває» про соціальні заборони і табу.

Штрихування, каракулі

Штриховка – це графіка. Зображення створюється без фарб, за допомогою олівців та крейди. Під штрихуванням і

карлючками в нашому випадку розуміється хаотичне або ритмічне нанесення тонких ліній на поверхню паперу, підлоги, стіни, мольберта тощо. Лінії можуть виглядати нерозбірливими, недбалими, невмілими, або, навпаки, вивіреними і точними. З окремих каракулей може скластися образ, або поєднання постане в абстрактній манері. Чиркати можна, використовуючи техніку «фроттаж», коли заштриховують поверхню листа, під яке підкладено плоский предмет або заготовлений силует. Напевно кожен пробував так «проявити» монетку! Штрихування і каракулі допомагають розворушити дитини, дають відчутти натиск олівця або крейди, знімають напругу перед малюванням. Штрихування прості у виконанні, займають нетривалий час, тому доречні в якості розминки арт-заняття. Штрихування і марання відбуваються в певному ритмі, який надає благотворний вплив на емоційну сферу дитини. У кожній дитини він свій, диктований психофізіологічними ритмами організму. Ритм присутній у всіх життєвих циклах, в тому числі в режимі дня, чергуванні напруження і розслаблення, праці і відпочинку і т. д. Ритм створює настрій на активність тонізує дитини.

Монотипія

На гладкій поверхні – скло, пластмасовою дошці, плівці, товстому глянцевому папері – робиться малюнок гуашевою фарбою. Матеріал, на який наноситься фарба, не повинен пропускати воду. Зверху накладається аркуш паперу і притискають до поверхні. Виходить відбиток у дзеркальному відображенні. Він може бути менш чітким порівняно з оригіналом, більш розпливчастим, можуть стертися межі між різними фарбами. Назва «монотипія» походить від грецького слова «monos» – «один», так як відбиток у цій техніці виходить тільки один. Якщо хочеться щось змінити або поліпшити, потрібно виготовити новий «оригінал», тобто намалювати все заново.

На одному і тому ж аркуші можна робити кілька відбитків. Якщо після отримання відбитка дитина продовжить малювати на тій же основі та повторно докладе лист з відбитком, малюнок зміниться, надихаючи автора на нову творчість. Процедуру можна повторювати до тих пір, поки процедура буде приносити задоволення, або ж до отримання найбільш привабливого результату. При бажанні можливо «прописати» готовий відбиток – домалювати або приклеїти зверху потрібні елементи для завершення образу.

Плямографія

Відома всім працівникам ЗДО «кляксографія» – це теж варіант монотипії. Лист згинається навпіл, і знову розкладається на столі. З одного боку від згину наносяться плями фарби (хаотично або у вигляді певного зображення). Можна нанести фарбу безпосередньо біля лінії згину, або в іншій частині половини листа – від цього буде залежати, зіллються оригінал і майбутній відбиток в одне ціле або між ними відстань, як між двома різними зображеннями. Потім лист знову згинається і щільно притискається долонею. Фарба симетрично відбивається на іншій половині аркуша. Складений лист розкривається, і щось виявляється!

Гарні незвичайні відбитки виходять за допомогою ниток. Якщо нитку (завдовжки 30-40 сантиметрів) опустити у фарбу, потім викласти на аркуші за власним розсудом, залишивши поза листа лише кінчик, а потім накрити зверху іншим листом, і придавивши його рукою, витягнути нитку з простору між листами, то на обох примикали до пофарбованої поверхні нитки залишаться незвичайні відбитки!

Можна отримувати різні відбитки:

- ✓ якщо пропрасувати верхній лист з різним натиском;
- ✓ якщо на оригінал наносити багато/мало фарби;

✓ якщо, наклеївши лист на оригінал, злегка/сильно зрушити його;

✓ отримані в результаті розлучення дають багатий матеріал для дитячих фантазій.

Часто буває, що, пропрасовуючи верхній лист, дитина залишає на його тильній стороні сліди забруднених фарбою рук. Ці випадково з'явилися розлучення можуть залучити дитину не менше, а то й значно більше, ніж сам відбиток. І подальша активність розгорнеться саме тут – пальці будуть цілеспрямовано забарвлюватися, а фарба витиратися про аркуш паперу. Для дитини це власний, придуманий ним, спосіб малювання. Дитині задається питання, яке з зображень йому подобається більше, вибраний варіант отримує назву і увага автора, дорослого, інших дітей.

Малюнок на склі

Перед тим як запропонувати дитині скло, треба обов'язково обробити його кромку в майстерні (техніка безпеки). На відміну від малювання на папері, скло дарує нові візуальні враження і тактильні відчуття. Хлопців захоплює сам процес малювання: гуаш (саме її властивості краще підходять для малювання по склу) лягає м'яко, її можна розмазувати і пензлем, і пальцями, так як вона не вбирається в матеріал поверхні і довго не висихає. Дітям подобається малювати на склі великих розмірів, наприклад, 25х40см або 40х70см, – на них є де розвернутися. Прямо в процесі малювання скло можна промити мокрою губкою, нанести новий малюнок, знову змити. Так і поступають реактивні і тривожні діти. За рахунок того, що фарба не вбирається, скільки б різнокольорових шарів ні наносилося, під ними завжди буде просвічувати прозора основа. Завдяки цим властивостям зображення на склі сприймається як тимчасове, позбавлене монументальності і сталості. Дитина ніби не малює, а тренується малювати, і відповідно, має право на помилки та виправлення, без хворобливих

переживань про доконаним, яке вже не змінити. Описаний прийом використовується для профілактики і корекції тривожності, соціальних страхів і побоювань, пов'язаних з результатом діяльності («боюся помилитися») підходить затиснутим дітям, оскільки провокує активність. Спільне малювання на одному склі як проблемна ситуація провокує дітей встановлювати і підтримувати контакти, формувати вміння діяти в конфлікті, поступатися або відстоювати позиції, домовлятися.

Малювання пальцями

Майже у всіх перерахованих вище способи створення зображень були коментарі про спонтанний перехід дітей на малювання пальцями і долонями.

Навіть ніколи не малював пальцями, можна уявити особливі тактильні відчуття, які випробовуєш, коли опускаєш палець в гуаш – щільну, але м'яку, розмішуючи фарбу в баночці, взявши невелику кількість, перенесиш на папір і залишаєш перший мазок. Це цілий ритуал!

Заради досягнення образотворчих ефектів нанесенням фарби безпосередньо долонями і пальцями від дитини не вимагається розвиненою дрібною моторною координації. Рухи можуть бути розгонистими, великими, експресивними або навпаки, точковими, локальними, уривчастими. Товщина пальців вже сама по собі не передбачає створення тонких мазків, ліній. Малювання пальцями і долонями не піддається впливу стандартних шаблонів. Тому такий спосіб створення зображень проявляє індивідуальність дитини. Малювання пальцями – це дозволена гра з брудом, в ході якої деструктивні імпульси і дії виражаються у соціально прийнятій формі. Дитина, непомітно для себе, може наважитися на дії, які зазвичай не робить, оскільки побоюється, не бажає або не вважає за можливе порушувати правила. У одного і того ж дитину кожен процес і продукт малювання пальцями не схожі на попередні. Всякий раз по-

новому: вибирається інший колір, співвідношення ліній, темп, ритм тощо. Тому результат маніпуляцій з фарбою може бути непередбачуваний: невідомо, яке зображення вийде в підсумку. Малювання пальцями не буває байдуже дитині. У зв'язку з нестандартністю ситуації, особливими тактильними відчуттями, експресією і нетиповим результатом зображення, воно супроводжується емоційним відгуком, який може мати широкий діапазон від яскраво негативною до яскраво позитивною. Новий досвід емоційного прийняття себе в процесі малювання, проби невластивих дитині характеристик поведінки, розширюють і збагачують образ Я. Далеко не всі діти з власної ініціативи переходять на малювання пальцями. Деякі, зацікавившись і спробувавши цей спосіб, повертаються до кисті або губки як до більш звичних засобів зображення. Деяким хлопцям складно приступити до малювання пальцями. Як правило, це діти з жорсткими соціальними установками поведінки, орієнтовані на ранній когнітивний розвиток, а також ті, в яких батьки бачать «маленьких дорослих», від яких чекають зрілого поведінки, стриманості, розумності думок. Саме для цих дітей «ігри з брудом» служать профілактикою та корекцією тривожності, соціальних страхів, пригніченості.

Малювання сухими листям (сипучими матеріалами і продуктами)

Щоосені в кінці вересня я збираю жовті, червоні, руді листя, висушую їх на підвіконні, складаю в картонну коробку з отворами для вентиляції. Сухе листя приносять багато радості дітям. Навіть якщо ви не робите з ними ніяких дій, а просто тримайте їх у долонях, перцептивні враження після звичного пластику, поліестеру і ДСП викликають сильний емоційний відгук. Сухе листя натуральні, смачно пахнуть, невагомі, шершаві і тендітні на дотик. З допомогою листя і клею ПВА можна створювати зображення. На аркуш паперу клеєм, який видавлюється з

тюбика, наноситься малюнок. Потім сухе листя розтираються між долонями на дрібні частинки і розсипаються над клейовим малюнком. Зайві, частинки які не приклеїлися струшуються. Ефектно виглядають зображення на тонованій і фактурному папері. Навіть коли діти намагаються зобразити щось предметне, наприклад, Чебурашку або машину, зображення виходить «кошлатим», пухнастим, малорозбірливим, але при цьому ефективним і привабливим. Так само можна створювати зображення з допомогою дрібних сипучих матеріалів і продуктів: круп (манки, вівсяних та інших пластівців, гречки, пшона), цукрового піску, вермішелі і т. д. Маленькі діти висипають на лист з клеєм сипучі матеріали або прямо з ємності для зберігання, або цілими жменями. Дуже часто діти засинають всю поверхню листа крупною, навіть якщо до цього завдали зовсім трохи клею. При струшуванні зайвих матеріалів зображення все одно залишиться тільки в місці приклеювання. Малювання сухим листям або сипучими продуктами захоплює навколишній дитини фізичний простір. Матеріали розсипаються, розлітаються навколо робочого місця, покривають поверхню стола, підлоги. Легкі і крихкі сухе листя в руках перетворюються в дрібну потерть. Діти набирають їх знову і знову, згрібаючи в купки зі всієї поверхні, до якої дотяглися, і яку змогли «відбити» у сусідів. Перемішані між собою і розкидані сипучі продукти, труха листя по своїй зовнішнього виразу – сміття, яке у буденності викидається, від якого привчають дітей позбавлятися, до якого не дозволяють торкатися.

Описана техніка створення зображень підходить дітям з вираженою моторною незграбністю, негативізмом, зажатістю, сприяє процесу адаптації в новому просторі, дарує відчуття успішності.

Малювання предметами навколишнього простору

З досвіду роботи Т. Глазкової діти малювали м'ятою папером, гумовим іграшками, кубиками, губками, зубними щітками, паличками, нитками, коктейльними соломинками, ластиками і чимось ще. Дитяча ініціатива використовувати нетипові предмети для створення зображень завжди вітається, якщо, звичайно, не є шкодою в чистому вигляді, не порушує права інших дітей. Залучення навколишніх предметів за ініціативою дитини служить для психолога знаком залучення у творчу діяльність, успішність адаптаційного процесу, зростання самооцінки, появи сил для висування і відстоювання власних ідей. І ще це просто весело!

Малювання пластиліном.

Пластиліном можна створити різні зображення. Це трудомістка техніка, вимагає від дитини слухняності та тривалого зосередження уваги. Добре дану техніку використовувати з гіперактивними дітьми.

Малювання під музику.

Основа музики – звук. Звук, як акустичний сигнал, впливає на клітини живого організму, змінюючи їх активність. На музику реагує серцево-судинна система, дихальна система, музика впливає на гормональний обмін тощо. Запропонуйте дітям прослухати музику, представляючи її колір і рух звуків. Потім при повторному звучанні запропонуйте зобразити те, що вони представляли образотворчими матеріалами, не створюють опору на папері і не вимагають м'язової напруги при роботі. Краще використовувати акварель або воскові крейди.

Малювання на мокрому папері

Незвичайна робота може вийти, якщо її виконати на заздалегідь змоченою пульверизатором папері. Цікаво спостерігати, як розтікаються і змішуються на мокрому папері фарби, це доставить дитині особливу насолоду подарує багато позитивних емоцій.

Мета занять: не навчити дитину малювати чи ліпити, а допомогти засобами мистецтва впоратися з проблемами, що викликають у нього негативні емоції, які часто він не може вербалізувати, і дати вихід творчій енергії. Одне із завдань арт-терапії – допомогти дитині довідатися і навчитися виражати власні почуття, а продукти творчості, що виникають у ході цього процесу, мають лише прикладне значення: служать матеріалом для аналізу породили їх переживань.

3.3 Поради батькам дітей дошкільного віку

НЕ ВЧІТЬ ДИТИНУ МАЛЮВАТИ! 10 АРГУМЕНТІВ ВІД АРТ-ТЕРАПЕВТА, ЧОМУ ДИТИНУ НЕВАРТО ВЧИТИ МАЛЮВАТИ

У становленні людини важливою частиною процесів розвитку особистості є розуміння образів, символів і форм, які створюються нашою психікою для гармонізації.

Те, що дитину починають вчити малювати, – це найбільша помилка. Ми закриваємо дитині шлях до самопізнання і саморозуміння. Адже через свій малюнок набагато легше зрозуміти і пізнати себе, що апріорі стає неможливим, коли з самого дитинства нас вчать придивлятися до інших.

Звичайно, багато хто скаже, як же дитина повинна бачити речі правильної форми і в правильних кольорах. Поняття «правильно» саме по собі абстрактне. Адже небо не завжди блакитне, а сонце далеко не жовте. Якщо уважно придивитися, то ви і самі побачите в небі понад 30 відтінків різних кольорів. Але ваша дитина може цього не побачити, якщо з самого дитинства не давати їй вибору побачити самій те, що хоче побачити вона сама.

Ряд аргументів, чому вчити малювати дитину шкідливо:

1. Колір і форма, лінії на аркуші паперу є способом самовираження дитини, і як тільки матуся починає коментувати, що сонечко має бути круглим, дивлячись на квадратне сонечко дитини, вона тут же знайде інший спосіб самовираження, і це будуть капризи, крики тощо.

2. У період дошкільного віку, коли у дитини проходить дуже тонкий і важливий етап дорослішання – соціалізація, малюнок дасть вам зрозуміти можливі труднощі і переживання з цього приводу.

Але тільки якщо ви не забороняли малювати дитині те, що вона хоче. Наприклад: одна мама, у якої дитина дуже агресивна до інших, пишається тим, що завжди забороняла малювати війну і бійки. Так ось дитина і принесла все, що могла залишити на аркуші паперу, в реальні соціальні відносини зі світом.

3. Дитина має право на свій сюрреалізм, тому виправляти малюнки дитини, пробувати робити їх більш красивими або правильними категорично не можна. Якщо дитина звикне до такої позиції, то помилки в дорослому житті теж будете виправляти ви.

4. Кожен випадковий малюнок дитини – це позбавлення від негативних станів, емоцій, які вона не змогла висловити, енергії, яку нікуди скинути. Тому, коли батьки починають допомагати з сюжетами, то несвідомо блокують психологічний канал, за допомогою якого дитина може стабілізувати свій психоемоційний стан. Можна допомогти дитині з вибором сюжету тоді, коли вона дуже цього просить, і то тільки чарівною фразою – «Малюй, що хочеться малювати».

5. Наступне важливе запитання, яке задають батьки: чим малювати дитині? Адже прекрасно мати 64 красивих фломастера, які дають дуже чітку і тонку і рівну лінію. Але якщо розглядати малювання як форму самопомоги, то тільки малювання рідкою фарбою, яка легко змішується і

дає можливість експериментувати з формою і різним кольором, та ще воскові олівці, дають ефект справжнього терапевтичного простору в малюнку.

6. Ніколи не критикуйте і не порівнюйте малюнки дитини з іншими. Через прийняття продукту творчої діяльності вашого малюка ви приймаєте процес його становлення як особистості.

Адже логіка дитини така: якщо малюнок поганий, значить і я для мами погана. Тому не бійтеся перехвалити дитину, адже кожен малюнок – це частинка прояву душі вашого маленького дива, його індивідуальності й неповторності.

7. Важливо зауважити, що процес малювання для дітей – це спосіб самопізнання, і дуже важливо не втрачати такий важливий психологічний і педагогічний інструмент, як малюнок. Прості запитання до дитини: «Хто намальований на малюнку? Який він? Що він робить? В якому він настрої?» – дають можливість батькам заглянути в душу дитини і побачити можливі проблеми.

8. Світ фантазій і казок, який відбивається на малюнку, розкриває для дитини нові горизонти власної уяви, і це дуже значуща сфера життєдіяльності дитини. Якщо батьки постійно повертають дитину в сувору реальність, це значно зменшує здатність фантазувати у дітей, збіднюється інтелектуальний розвиток особистості, знижуються можливості креативного, образного мислення. Але ж самі подумайте: перед тим, як чомусь з'явитися в реальності, це щось з'являється у когось в фантазії. Не вбивайте в своїй дитині творця!

9. Важливо сказати те, що сама дитина починає пишатися собою, коли бачить продукти своєї творчості в малюнках, що є найкращим засобом для психологічної профілактики невротичних розладів особистості, тривоги,

страхів і низької самооцінки. Я як ви будете пишатися ви своєю дитиною, ні в казці сказати, ні пером описати.

10. Малюнок є найпершою формою самовираження людства і найдавнішим засобом соціалізації. Наскальні малюнки передають нам весь шлях розвитку суспільства і цивілізації, так дайте ж своїй дитині пройти свій шлях розвитку в малюнках.

ВПРАВИ ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

КАЗАНOK ГАРНОГО НАСТРОЮ

Дану вправу добре використовувати в такі моменти, коли у дитини безпосередньо трапилась якась неприємність, вона про щось сумує, переживає. Проговоріть з нею, що саме її турбує, і запропонуйте разом «поворожити». Придумайте, що б їй в цій ситуації допомогло, що для цього можна приготувати – і здійсніть задумане.

Крім того, вправа впливає на розвиток уяви, підвищує впевненість в собі.

Вік: дошкільний; молодший шкільний

Матеріали: папір різного формату; кольоровий / білий картон; фарби; набір олівців / фломастерів / крейди; ножиці, клей, пластилін.

Інструкція. «Сьогодні ми з тобою побудемо справжніми чарівниками, і зваримо відмінний настрій! Так-так, саме його! А знаєш як? Для цього у нас з тобою є чарівний рецепт!

Покладемо трохи веселощів,

100 грам пустощів,

200 грам гарних жартів

І станемо все це варити 3 хвилини.

Потім ми додамо частинку синього неба

І сонячних зайчиків пару.

Покладемо ще свої кращі сни

І ласкавий голос мами.

Тепер ми це перемішаємо!

Заглянемо під кришку ...

Там буде наш відмінний настрій! Ти готовий / а приступити до чарівництва? Так? Тоді починаємо! »

Виберіть разом з дитиною якусь гарну каструльку.

Далі треба вирішити, що з чарівних інгредієнтів ви намалюєте, зліпите з пластиліну, а що просто озвучите або зобразите іншим способом.

Припустимо, небо, посмішку, і ілюстрацію до кращому сну можна намалювати або зліпити з пластиліну. Сонячний зайчик і веселощі зобразити за допомогою пантоміми, а жарт просто розповісти.

Коли всі інгредієнти будуть продумані і готові – починайте чарівництво.

Взявши казанок, починайте разом з дитиною додавати відповідні компоненти. Те, що зроблено своїми руками – кладіть в казанок, те, що ви вирішили зобразити пантомімою – покажіть. А те, що захотіли сказати – скажіть, заглядаючи всередину казанка.

По завершенню вправи запитасте дитини, що їй найбільше сподобалося? Хотіла би вона що-небудь змінити в рецепті, додати щось своє?

ПАПІР СТЕРПИТЬ ВСЕ

Незвичайний спосіб познайомитись зі своїми негативними емоціями та переживаннями.

Матеріали: великі аркуші паперу (старі газети, шматки шпалер, журнали), скотч, клей, можливо, олівці чи фарби.

Інструкція: необхідно згадати про неприємні ситуації, коли ти відчував (ала) агресію, роздратування, страх, образу, біль. Дозволь цим емоціям проявитися.

Завдання: створити скульптуру під назвою «Моя емоція». Можна робити все, що завгодно: рвати папір на шматки, м'яти, топтати ногами...

Потім за допомогою скотча або клею надати паперу якусь форму. Далі пропонується розглянути її гарненько, розповісти про неї історію (можна використовувати метафоричні карти).

По закінченню, зі скульптурою можна зробити що завгодно: трансформувати, розфарбувати в будь-які кольори, прикрасити або розібрати на частини чи викинути.

НОВІ ПЛАНЕТИ

Намалювавши космос, діти намагаються наповнити його. Для цього вони створюють планети.

Для заняття будуть потрібні: кола різного діаметру (від кіл великого діаметру, вирізаних з А3 до маленьких кіл), гуаш, акварель, воскові крейди, клей ПВА, манка, крупи.

Дитина обирає коло, яке їй найбільше сподобалось, потрібні матеріали і починає роботу.

Часто діти обирають сипучі матеріали, особливо манку. Вона легко прилипає до паперу, крім того, після просушування планету, обсипану манкою, можна прикрасити акварельними фарбами.

Малювання на манці дуже специфічне: на пензлик необхідно набрати побільше води і злегка торкатися до манки. Фарба сама розтікається по манці і створює незвичайні плями, що нагадують по контурах материки і океани.

Крім самого процесу малювання, дитина придумує, що це за планета, дає їй назву, вирішує, хто буде жити на ній, як виглядають мешканці, які вони добрі чи злі, чим займаються тощо.

Малюючи «Нові планети» діти часто створюють їх не одну, а кілька. При цьому, планети відрізняються одна від одної за розміром, манері виконання і характером.

«СІМ'Я В ОБРАЗАХ КВІТІВ»

Матеріали: гуаш, пензлі, баночка для води, білий аркуш паперу (А-3).

Інструкція: Пропонується намалювати свою сім'ю у вигляді квітів. Малюнок сім'ї в образі квітів відображає емоційне самопочуття, уявлення про своє місце і роль в сім'ї.

Після створення малюнка пропонується відповісти на запитання:

- Що ви створили?
- Які почуття у вас виникали, коли ви зображували свою сім'ю на малюнку?
- Чи є на ньому Ви?
- Як себе відчуває Ваша квітка?
- Які почуття викликає у Вас малюнок?
- У яких частинах тіла у Вас з'явилися відчуття, викликані малюнком?
- Які члени сім'ї тут зображені?
- Які почуття вони відчують?
- Чи взаємодіють квіти?
- Чи є члени сім'ї, які проживають разом з вами, але відсутні на малюнку?
- Яку ситуацію з вашого сімейного життя ілюструє цей малюнок?
- Що ви здатні змінити?

Образи квітів на малюнку, їх розташування, оточення відображають реальну сімейну ситуацію і допомагають автору малюнка її усвідомити.

Образи квітів можуть відображати:

Поле квітів – стан життя в соціумі, що замінює сім'ю; ідеальна сім'я – та, яку автор малюнка хотів би мати; сім'я, в якій виросла або зараз живе людина.

Віддалено розташовані квіти, відсутність когось із членів сім'ї вказують на слабкі емоційні зв'язки, складності і напруженість у взаєминах.

«Зів'ялі» квіти – зображення фізичного неблагополуччя або похилого віку людини.

Якщо квіти поміщені в квітковий горщик, вазу або ростуть на клумбі, важливо прояснити, хто доглядає за цими квітами, від кого вони отримують турботу?

Якщо деякі квіти розміщені на близькій відстані або ростуть з одного стебла, важливо уточнити, що для автора означає таке близьке їх розташування.

Присутність в малюнку схожих квітів, а також квітів однакового кольору може говорити про емоційну близькість цих людей, їх схожості.

У нормі малюнок зазвичай розташовується в центрі аркуша і займає практично весь вільний простір.

Квіти можуть займати різний простір на аркуші, це може бути пов'язано з тим, як людина сприймає той життєвий простір, який дозволяє собі займати в реальності.

Якщо в малюнку присутні додаткові елементи, важливо уточнити їх значення.

ВИСНОВКИ

Різноманітність проблем, з якими стикається вихователь ЗДО у своїй діяльності, вимагає використання різноманітних методів і прийомів роботи. Одним з них є метод арт-терапії – терапії засобами мистецтва.

Одне з головних завдань ЗДО – така організація освітнього процесу, за якої не лише зберігатиметься високий рівень розумової працездатності вихованців, а й зміцнюватиметься їхнє здоров'я.

В умовах освітнього процесу ЗДО педагоги мають впроваджувати різноманітні оздоровчі та профілактичні технології інноваційного характеру. Важливо при цьому враховувати індивідуальні особливості вихованців.

Практика показала ефективність технологій терапевтичного спрямування, а саме: арт-терапії, пісочної, музичної та ігрової терапії, казкотерапії, сміхотерапії, кольоротерапії тощо. Терапія означає «лікування», але в умовах ЗДО впровадження таких технологій передбачає профілактику різних захворювань, корекцію порушень розвитку та мовлення, поліпшення психоемоційного стану дітей дошкільного віку.

Різноманітні методики арт-терапевтичні методики розкривають широкий спектр здібностей дитини, а використання методів і технологій сучасних терапій об'єднує терапевтичні фактори невербальної експресії з вербальною взаємодією. Найбільш вдало це можна поєднати за використання арт-терапевтичних методик, які дозволяють створювати невимушені ситуації спілкування і максимально мотивувати дитину для спільної діяльності. Таке емоційно насичене спілкування на основі співпраці, безперечно, покращить результат будь-якої навчально-виховної роботи ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій І. В. Теорія і практика арт-терапії: навчально-методичний комплекс / І. В. Бабій. – Умань, Алмі – 2014. – 75 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти : затверджено наказом МОН, молоді та спорту 22 травня 2012 р. за № 615 / [наук. керівник А. М. Богуш; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богиніч О. Л. та ін.] – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
3. Бреусенко-Кузнєцов О. А. Застосування казки в контексті групової арт-терапії / О. А. Бреусенко-Кузнєцов // Психолог. – 2005. – №39. – С.15-20.
4. Вознесенська О. Арт-терапія сім'ї / О. Вознесенська // Психолог. – 2005. – №10. – С.9–14. 6. Вознесенська О. Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті. / О. Л. Вознесенська, Л. В. Мова – К. : Шкільний світ, 2007. – 120 с.
5. Гаврушева А. А. Арт-терапия / А. А. Гаврушева // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 11. – С. 2006–2010.
6. Газолишин В. Арт-терапія: Мистецтво бачити. / В. Газолишин – Херсон, 2007. – 75 с.
7. Жадько Ю.Г. Використання арт-терапевтичних технологій у роботі практичного психолога: методичні рекомендації / Ю.Г.Жадько 2018 р. – 103 с. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-art-terapevticnih-tehnologij-u-roboti-prakticnogo-psihologa-1178.html>
8. Кисельова М. В. Арт – терапія в практичній психології і соціальній роботі / М. В. Кисельова – СПб. : Речь, 2007.

9. Лепетченко М. В. Особливості й значення впливу казки на формування творчих проявів дітей дошкільного віку із порушеннями мовлення / М. В. Лепетченко // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Вип. II. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори – 2006, 2011. – С. 112-121

10. Локарева Г. В. Використання засобів музичної терапії в самореалізації дітей з особливими потребами / Г. В. Локарева, М. Ю. Рись // Вісник Запорізького національного університету – 2009. – №2. – С. 129-133

11. Співаковська А. С. Психотерапія: гра, дитинство, родина. Том 2. / А. С. Співаковська – М. : ТОВ Квітень Прес, ЗАТ Вид-во ЕКСМ.

12. Сучкова Н.О. «Арт-терапия в работе с детьми из неблагополучных семей» / Н. О. Сучкова – М. : Сфера, 2008.

13. Титаренко О. І. Використання арт-терапії в психолого-педагогічному супроводі освітнього процесу // Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp6/tytarenko.pdf.

14. Фірсова Л. С. Арт-терапія у соціально-педагогічній роботі / Л. С. Фірсова // Вісник Черкаського університету : [зб. наук. ст.]. Вип. 144 : Серія Педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – С. 160–164.

15. Яценко Т. С. Арт-терапевтичні технології в роботі психолога / Т. С. Яценко, І. В. Калашник, І. О. Чернуха. – К. : Марич, 2009. – 68 с. – (серія «Психологічний інструментарій»).

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

КОШЕЛЬ ВІТАЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

КУЛЬБАКО НАТАЛІЯ ПЕТРІВНА

вихователь дітей дошкільного віку
Чернігівського дошкільного навчального закладу №10

«Використання елементів арт-терапії в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти»

навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», методистів,
вихователів закладів дошкільної освіти та батьків дітей
дошкільного віку.

Підписано до друку 08.11.2020 р. Формат 60x90/16

Обсяг 3,8 друк. арк.

Наклад 20 прим. Зам. № 2182

ФОП Баликіна О.В.
м. Чернігів, пров. 1-го Травня, 2а
Тел.: (046) 610-424
0462print@ukr.net